

VÁLGGAT / VALG

SÁPMI II ČUOVO RIIKKARÁJÁID
Sápmi følger ikke landegrensene

NUORA RIEVDDI
POLITIHKAV
Ungdom endrer
politikken

BÁATSOEN BEARKADIMMIEN
ÁVTESTE GÆMHPOEH
Kjemper for reindriftas
overlevelse

NSR

**Norgga Sámiid Riikkasearvi
Vuona Sámiij Rijkasiebrre
Nøørjen Saemiej Rìjhhkesiebrre
Norske Samers Riksforbund**

Almmuheaddji / utgiver: NSR
Váldodoaimmaheaddji / redaktør: Runar Myrnes Balto
Gráfalaš hábmejeaddji / design: Arktisk design AS
Govat / foto: Fotograf Marie Louise Somby
Prenten / trykk: Lundblad Media AS

SISDOALLU

Innhold

04

Ovdasátni
/ Forord

06

Báatsoen
bearkaddimmien
ávteste gæmh-
poeh/ Kjemper
for reindrifas
overlevelse

09

Riddoguolás-
tuslávdegoddi
/ Kystfiskeutvalget

12

Oddalágan
bargosajit / Nye
arbeidsplasser

14

Noerh politih-
kem jarkelieh
/ Ungdom endrer
politikken

16

Eat beasa suddjet
iežamet boraspiriid
vuostá / Forsvarsløs
mot rovdyr

18

Ná jienastat
/ Slik stemmer du

19

Buot NSR
evttohasat
/ Alle NSRs
kandidater

26

Gávttiid álbmogii
/ Gákti til folket

30

Vájmo giella
/ Hjertespråket

32

Duohtavuohta ja
sábadibme
/ Sannhet og forsoning

34

Tjuara psykiske heal-
soem prioriteradidh
/ Samisk psykisk
helse må prioriteres

36

Sápmi ii čuovo
riikkarájaid
/ Sápmi følger ikke
landegrensene

38

Duopmostuolut
sáhttet láidet
našunála sámepoli-
tiikka rivttes guvlui
/ Domstolene kan få
nasjonal samepoli-
tikk på riktig spor

OVDASÁTNÍ

Forord

Ráhkis jienasteaddji – 2017:s mii ávvudit 100 jagi sámi organiseremiin. Fiinna álbmotbeaivvedoalut Troandimis guovvamánus ja dat positiivvalaš fuomášupmi dan okta-vuodas dagai buori sámi iešdovdui ja rámisvuhtii. Muittuhuvvuimet ahte mii leat okta álbmot oktasáshástalusai-guin ja mii dárbbasat oktasáščovdosiid.

NSR searvá válggaide sámi oktasáshvuoda jurdagiin. Mii leat leamaš organisašuvdna sápmelaččaid ovtasbarggu várás measta 50 jagi, ja okta min vuoddojurdagiin lea ahte álbmogin mii leat gievrasmusat go bissut čoahkis.

NSR iešalddis jo lea dábalaš sápmelaččaid ovtastus, ja sii dagahit sámeservviid, mat servet válggaide ovtas. Mii leat guolásteaddjit, boazodoallit, boanddat, mearrasápmelaččat, meahcástallit, dálonat, gávpotsápmelaččat ja akademihkkarat miehtá norgga bealde Sámis. Mii searvat válggaide oktasáshplánaiguin ja čovdosiiguin mat nannejit min beroškeahtá gos mii orrut.

Mii diehtit ahte mii fertet leat searválagaid álbmogin boahhtevaš jagiid, čoavdin dihte sámi álbmoga hástalusaid. Searválagaid fertet mii gádjut gielaideamet, ja searválagaid fertet mii giedahallat váikkuhusaid stádalaš vearredaguin.

Ahte mánegasat mis leat massán sihke giela ja identitehta stádalaš dáruiduhttinpolitihka geažil lea juoga mii guoská olles álbmogii, ja mii jáhkkit ahte buoremus čoavddus sihke seanadeapmái ja gielalaš lieddumii lea ovtasbargat riikkarájáid rastá. Danne searvá NSR válggaide mánngain guhkes-áiggii plánain nannen dihte ovtasbarggu miehtá Sámi, beroškeahtá riikkarájáin.

Mii eallit áiggis goas árbevirolaš sámi ealáhusat vásihit deaddaga mii lea nu garas ahte áiddo dal lea gierdanráji alde. Boazodoallobearrašat vásihit ahte sis eai leat vuoigatvuodat go stáda dáhttu hukset bieggamilluid, ruvkkiid, geainnuid dahje el-fápmolinjjáid sin guohtuneatnamiidda. Seammás váldojit ollu bohccot boraspiriide, boránávdeháldašeapmi lea massán kontrolla, ja obalohkái lea boazodoallu áitojuvon.

NSR lea dáhádussan ahte Sámediggi bisuha dehálaš vuoigat-vuodaáššiid Sámis guovddázis. Mii rahčat beaivválaččat min vuoigatvuodaid ovddas álbmogin beassat eallit min kultuvrras, ja kultuvrralaš doaimmaiguin nu go boazodoaluin, guolástemiin ja meahcástallamiin.

Dan gollbma jagi go mun ledjen presideantan 2013:s 2016:i čorgiimet mii Sámedikki ruvkepolitihka, čavgiimet riektibargguid ja rievdadeimmet bargovuogi vai Sámediggi duodas suddje sámi beroštumiid go buktujuvvojit vuosttaldeamit. Muhto lea olu vel mii ferte dahkkot, ja mii NSR:s galgat dagahit Sámedikki vel čielgaseabbon ovddastit sámi rivttiid.

Mis leat mánngaid logijagiid leamaš mánnga sámi vuoittu, muhto dál lea čoaskasat áigi našunálalaš politihkas ja mii vásihat ahte guovddáš eiseválddiin váilo máhttu ja dáhttu sámi ángirušsamii. Mii bargat politihkalaš čovdosiid ovdii, muhto jus lea dárba de ii hilggo NSR jurdaga geahččalit sámi áššiid duopmostuoluin, ja dáinna lágiin oazžut našunála sámedipolitihka rivttes bálgá ala.

2017:s searvá NSR válggaide jurdagiin ahte Sámedikkis galget leat stuorra sámi áššit guovddázis. Loga eanet dáid áššiid birra ja maid mii smiehttat čovdosiid birra dán magasiinnas mii dus lea giedaid gaskkas.

Buorit válggat!

- Aili Keskitalo, NSR presideantaevttahas

Kjære velger – I 2017 feirer vi hundre år med samisk organisering. Den flotte nasjonaldagsfeiringen i Tråante i februar og all den positive oppmerksomheten rundt, gjorde godt for samisk selvfølelse og stolthet. Vi fikk en god påminnelse om at vi er ett folk med felles utfordringer som trenger felles løsninger.

NSR stiller til valg i det samiske samholdets navn. I nesten 50 år har vi vært en organisasjon for samarbeid mellom samer, og en av våre grunntanker er at vi som folk er sterkest når vi står sammen.

NSR i seg selv er summen av den samiske grasrota, nemlig sameforeningene, som går til valg sammen. Vi er fiskere, reindriftsutøvere, bønder, sjosamer, utmarksbrukere, fastboende, bysamer og akademikere fra hele norsk side av Sápmi. Vi går til valg med felles planer og løsninger som styrker oss alle uavhengig av hvor vi bor.

Vi vet at vi må stå sammen som folk de neste årene for å løse utfordringene det samiske folket møter. Sammen må vi redde språkene våre, og sammen må vi bearbeide virkningene som de statlige overgrepene enda har på oss.

Det angår hele folket at mange av oss mistet både språk og identitet gjennom den statlige fornorskningspolitikken, og vi tror at de beste løsningene både for forsoning og språklig blomstring går gjennom samarbeid over landegrensene. Derfor går NSR til valg med mange langsiktige planer for å styrke samarbeidet i hele Sápmi, på tvers av landegrensene.

Vi lever i en tid da tradisjonelle samiske næringer opplever å bli presset helt til tålegrensa. Reindriftsfamilier opplever at de ikke har rettigheter når staten ønsker å bygge vindmøller, gruver, veier eller kraftlinjer på beiteene deres. Samtidig blir en stor mengde rein tatt av en rovdyrbestand ute av kontroll, og i sum er reindriften truet.

NSR er garantisten for at Sametinget holder fokuset på de viktige rettighetssakene i Sápmi. Vi kjemper daglig for våre rettigheter som folk til å utøve vår kultur, inkludert kulturell praksis som reindrift, fiske og utmarksbruk.

I løpet av de tre årene da jeg var president fra 2013 til 2016 ryddet vi opp i Sametingets gruvepolitikk, skjerpet rettighetsarbeidet og endret praksis slik at Sametinget faktisk beskytter samiske interesser når innsigelser leveres. Men det gjenstår mye arbeid, og vi i NSR skal gjøre Sametinget til en enda tydeligere aktør for samiske rettigheter.

Vi har gjennom flere tiår hatt flere samiske seiere, men nå er det kjøligere politiske tider nasjonalt og vi opplever at sentrale myndigheter mangler kunnskap og vilje til samiske satsninger. Vi jobber for politiske løsninger, men om nødvendig er NSR åpen for å prøve samiske saker for domstolene, og på den måten få nasjonal samepolitikk på riktig spor.

I 2017 går NSR til valg på at Sametinget skal ha fokus på de store samiske sakene. Les mer om disse sakene og hva vi tenker om løsningene i magasinet som du nå har foran deg.

Godt valg!

– Aili Keskitalo, NSRs presidentkandidat

Govat / foto: Ken Are Bongo

BÅATSOEN BEARKADIMMIEN ÅVTESTE GÆMHPOEH

Kjemper for reindriftnas overlevelse

Aajhtoeh bæjngoelistie mijjen aerpievuckien jieliemidie haestieh, jñh baaatsoe lea sjiereelaakan behtjiedamme. Itjmies dejtie fuelhkide mah baaatsojne giehtelieh, jñh dan ávteste baaatsoe lea akte dejstie guedtijie tsegkijste saemien kultuvre-sne dellie aaj itjmies don saemien siebriedahkese.

– Mijjieh daejrebe sielth iktemearan tjáadtjoeh juktie biegefaamoeverhkieh jñh gruvah baaatsoen gaaatomedajvine tseegkedh, jñh mijjieh daejrebe baaatsoe daamtaj eevre baanhtsan industrijen vööste tjáadtje. Baaatsoe dam saemien reaktivoetegæmhpoem biejieladtje gæmhpoeh, jñh daah aamhtesh dej stööremes saemien aamhtesi gaskem sjidtieh dej bætiji jaepiej. NSR:sne libie riejiies njueniehkinie árrodh daennie barkosne, presidentekandidaate Aili Keskitalo jeahta.

Jiene–jienebh sijhtieh saemiepolitihken sijse dejnie vuajnojne stoerre gruva– jñh biegejærrehtseprosjekth edtjieh áadtjodh dajvh baaatsoste sualadidh. NSR lea dihte aajneh stabijle alternatijve dejtie mah mielieh voestegh saemien reaktah tjuerieh jááhkesjimmie áadtjodh.

Fovsene

Maja Kristine Jáma lea akte dejstie noerijste mah akten bætijen aekien ávteste baaatsosne gæmhpoeh. Maja Áarjel Fovsen Njaarkeste báata eevre Tráanten álkolen, jñh altese fuelhkie

gæmhpoeminie bigkemen vööste biegefaamoeverhkieste sijjen daelviegaaatomelaantesne.

– Mijjen væljoen vööste dah leah nænnoestamme 1/3 mijjen daelviegaaatoemistie vælstedh ov goh mijjen jieliemasse ij naan aarvoem utnieh. Men mijjieh daejrebe dihte maam mijjieh darjobe stoerre aarvoem átna áarjelsaemien kultuvre jñh gielese, jñh daate akte aamhtese mij vihkeles abpe áarjelsaemien siebriedahkese, Jáma soptseste mij lea NSR:N noerekandidaate áarjelsaemien gielesne.

Dihte dáarjoem áadtje presidentekandidaateste Aili Keskitalo mij tjærtteste baaatsoe Fovsenisnie lea vihkeles ij ájve dan áarjelsaemien gaavhtan, men abpe saemien siebriedahken gaavhtan.

– Biegefaamoebigkeme Storheiesne lea akte prosjekte maam Saepmie raaktan ij maetieh jááhkesjidh. Ibie tjoejh háhkoem gáajparostedh akten politihkeles loetemen býire, men manne ussedem daate lea akte dejstie aamhtesijstie maam aaj maehhte riektesne pryövedh, Keskitalo soptseste.

Ytre trusler utfordrer våre tradisjonelle næringer, og reindriften er spesielt utsatt. For familiene i reindriften er det alvor, og fordi reindriften er en av bærebjelkene for den samiske kulturen er det alvor for det samiske samfunnet også.

– Vi vet at selskaper står i kø for å opprette vindkraftverk og gruver i beiteområdene til reindriften, og vi vet at familiene i reindriften ofte står hjelpeløse i møte med industrien. Den samiske rettighetskampen kjempes daglig i reindriften, og disse sakene blir blant de store samesakene i årene som kommer. I NSR er vi klare til å lede an i det arbeidet, sier presidentkandidat Aili Keskitalo.

Flere og flere ønsker seg inn i samepolitikken med den holdningen at store gruve- og vindmølleprosjekter skal få stjele land fra reindriften. NSR fremstår som det stabile alternativet for de som mener at de samiske rettighetene må anerkjennes først.

Fosen

Maja Kristine Jáma er en av ungdommene som kjemper for en fremtid i reindriften. Maja kommer fra Áarjel Fovsen Njaarke rett utenfor Trondheim og hennes familie kjemper mot utbyggingen av vindkraftverk i deres vinterbeite.

– Mot vår vilje har de vedtatt å ta 1/3 av vinterbeitet vårt som om levebrødet vårt ikke har noen verdi. Men vi vet at det vi gjør har en stor verdi for sørsamisk kultur og språk og at dette er en sak som angår hele det sørsamiske samfunnet, forteller Jáma som stiller som ungdomskandidat for NSR i sørsamekretsen.

Hun får støtte av presidentkandidat Aili Keskitalo, som påpeker at reindriften på Fosen er viktig ikke bare for det sørsamiske, men hele det samiske samfunnet.

– Vindkraftutbyggingen på Storheia er et prosjekt som Sápmi rett og slett ikke kan akseptere. Vi må ikke gi opp håpet om en politisk løsning, men jeg tenker at denne saken er av typen som også kan prøves rettslig, forteller Keskitalo.

Repparfjord

Noerhtelisnie akte jeatjah prosjekte gáávnesie mij hávhtede dovne báatsoem jñh mearoesaemien göölemem eerjedh, jñh desnie káahperegruva maam Nussir ASA soejkesjeminie tseegkedh Repparfjovlesne Kvalsunden tjjeltesne. Silje Karine Muotka lea daam dorjeme goh sov stoerre politihkeles gæmhpoecaaamhtese, jñh NSR:ine ektine dihte lea meatan veeljemisnie juktie Repparfjovlem beerkedh jñh Nussirem tjöödtjestidh.

– Joekoen gellie hijven fáantoeh gáávnesieh man ávteste mijjeh tjoerebe Nussirem tjöödtjestidh, jñh akte dejstie lea dihte náakevoete byjresasse gosse gruvabaatschtsh fjovlen sijse luajhta, Muotka jeahta.

Muotkan mielen mietie dle Nussir akte vihkeles saemiepolitiheles aamhtese gaskem jeatjah dan ávteste gruvaindustrije lissie veelelaakan daam evtiedimmiem gíehtjede. – Jis Nussir minngemosth kruana tjoevkesem áádtje, dellie dah lin sijhteme baalkam trööredh aaj mubpide mah sijhtieh gruvah tseegkedh desnie gusnie bovtse gáatoeminie, Muotka soptseste.

Muotka lea madtjeles ihke NSR daan boelhken lea Saemiedigkien mineraalepolitihekem jarkeme jñh dáajvohte sagke striengkiesábpoe ároddh goske mineraalelaake jorkese. – Mijjeh buektiehtimh Saemiedigkien gruvapolitihekem jarkelidh, mij lij eevre tjaajanamme, jñh mijjeh aaj buektiehtimh aktem tjjelke iije Nussirasse áádtjodh Saemiedigkesne. Daelie leajhtadimmien bijre birrebe juktie barkoem illedh, Muotka jeahta.

Repparfjord

Lenger nord finnes et annet prosjekt som truer med å ødelegge for både reindrift og sjøsamisk fiske, og det er kobbergruven som Nussir ASA planlegger å etablere i Repparfjorden i Kvalsund kommune. Silje Karine Muotka har gjort dette til sin store politiske kampsak, og sammen med NSR går hun nå til valg for å redde Repparfjorden og stoppe Nussir.

– Det finnes veldig mange gode grunner til hvorfor vi må stoppe Nussir, og en av dem er at det er en miljømessig skandale å dumpe gruveavfall i fjorden, sier Muotka.

Muotka mener Nussir er en viktig samepolitisk sak blant annet fordi gruveindustrien følger ekstra nøye med på utviklingen. – Får Nussir endelig grønt lys så vil de ha gått opp veien også for andre som ønsker å lage gruver der reinen beiter, forteller Muotka.

Muotka er fornøyd med at NSR i løpet av denne perioden har endret Sametingets mineralpolitikk, og lover å skjerpe linjen ytterligere inntil mineralloven endres. – Vi fikk endret Sametingets gruvepolitikk, som var helt på villspor, og vi fikk også løst i land et tydelig nei til Nussir i Sametinget. Nå ber vi om tillit til å fullføre jobben, forteller Muotka.

Sandra Andersen Eira lea bajásšaddan mearrasámi gilázis Ruoššanjárggas Porsággus. ”Skipper-Sandra” oaččui fuomášumi riikaviidosaččat go son almmolaččat celkkii ahte ii dohkket daid nissonvealaheaddji guottuid maid šaddá vásihit go lea nissonolmmoš ja guollebivdi.

– Doarjja man lean ožžon illudahtta mu, ja anán erenoamážit árvvus doarjaga man lean ožžon buot iežan bargoustibiin ealáhusas. Lean mearrasápmelaš ja nissonolmmoš guhte guolástan. Mun dovddan mearrasápmelaččaid hástalusaid, muhto diedán maiddá makkár vejolašvuodat leat. Dát movt-tiidahtta mu ángiruššat politihkalaččat, dadjá NSR goalmma-tevttohas Ávjoári válgabiirres.

NSR oaivvilda ahte evttohusat Riddoguolástuslávdegotti árvalusevttohusas 2008 rájes mii ii čuovvolahttojuvvon, ferte fas váldojuvvot olggos skuffas. NSR lea mángii šállošan go Sámedikki eanetlohku dalle guorrasii ráddehusa evttohussii. Norgga nátionála olmmošvuodaid ásahus geigii iežas raporta mearrasápmelaččaid vuoigatvuodaid birra mearraguolásteapmái ovdalis dán jagi. Raporta duodašta ahte Sámediggi dagai boastut go dohkkehii ráddehusa čuovvolahttima Riddo-guolástuslávdegottis. Raporta konklusuvdna lea áibbas čielggas: Mearrasápmelaččaid vuoigatvuodta guolásteapmái berre lága bokte nannejuvvot, ja go lea dárbbaslaš sihkkarastin dihte mearrasápmelaččaid materiálas kulturvuodu de galget báikkálaččat vuoruhuvvot go earit juhkkujuvvojit.

– Mearrasámi kultuvrii lea riddoguolásteapmi vuđolaš. Min vuoigatvuodat guolásteapmái fertejit dohkkehuvvot lága bokte. Muhto mearrasámi kultuvra lea eanet go guolásteapmi, ja mearrasámi servodagain birget mii buot resurssain mat mis leat birrasis. Mis lea eanandoallu ja meahce-ealáhusat. Boazodoallu lea maiddá oassi mearrasámi guovluin. Mun liikon dadjat ahte juohke gida bohtet bohccot ruoktut Porsángui. Dáppe sii leat šaddan ja dáppe sii ahtanuššet dálvá. Leat vuoddoealáhusat mat dagahit min eallinvuodu, ja dat fas buktet eará ealáhusaidoaimmaid. Buot gullá oktii, dadjá Andersen Eira.

Báikegottis galgá leat vuosttašriekti

Beaska Niillas lea dudavaš iežas odda guolástanbargoustibiin NSR:s ja dadjá Andersen Eira lea bohtán sámepolitihkkii dego bieggajiella muhttin bahkka beaivvi. NSR-jodiheaddji lei vuosttaševttohassan NSR-Sáb listtus Nuortaguovllu válgabiirres 2013 válggaid, ja dál son lea njealját sajis seamma listtus.

– In leat unnideamen iežan politihkalaš ángiruššama, muhto dál áiggun ollásit doaibmat NSR jodiheaddjin. Áhččin ja guolásteaddjin ii leat álo nu álki leat sihke NSR-jodiheaddji ja sámediggeáirras dasa lassin. NSR galgá organisašuvdnan bargat sámepolitihkain maiddá Sámedikki olggobealde. Mis leat doaimmalaš báikkálaš searvvit miehtá norgga bealde Sámi, ja organisašuvdna galgá čuovvolahttit sihke báikkálaš ja našunála áššiid, dadjá Beaska Niillas.

NSR oaivvilda ahte ii galgga sáhttit vuovdit guolleeriid ja oaivvilda ahte feastonuohttefanaskonsešuvnnat mat eai ollašuite eavttuid maid vuodul leat addon berrejit váldot ruovttuluotta ja addojuvvot báikkálaš guolásteddjiide. Beaska Niillas deattuha ahte báikegotti olbmot fertejit vuoruhuvvot:

– Sii geat orrut lahka guolástusresurssaid leat sii gudet eai birge daid haga. Lagašvuodta, dárbu ja historjjálaš geavaheapmi addá vuosttašvuoigatvuoda. Ii sáhte leat nu ahte stuorra fanaseaigádat galget beassat viežžat riggodagaid ovdal rittu ja vuonaid ássit. Lagašvuodta addá vuoigatvuoda! Seamma guoská siseatnanguolásteapmái gos vierroolbmuid bivdu lea hehttehussan báikkálaš bivdiide. Mii sápmelaččat leat gussolas álbmot ja áinnas juogadat min buriid jus mis leat doarvái, muhto mii fertet sihkkarastit iežamet eallinvuodu vuod, loahpaha NSR-jodiheaddji.

Sandra Andersen Eira har vokst opp i den sjøsamiske bygda Russenes i Porsanger. ”Skipper-Sandra” fikk nasjonal oppmerksomhet da hun tok et oppgjør med kvinnediskriminerende holdninger som hun har fått oppleve som kvinnelig fisker.

– Jeg er glad for all støtten som jeg har fått, og jeg setter ekstra stor pris på støtten som jeg har fått fra alle mine kollegaer i næringen. Jeg er sjøsamer og kvinnelig fisker. Jeg kjenner til de sjøsamiske utfordringene, men jeg vet også om mulighetene. Det har gitt meg motivasjon til å engasjere meg i politikken, sier NSRs tredjekandidat i Ávjovári valgkrets.

NSR mener at forslagene fra Kystfiskeutvalgets innstilling fra 2008 som ikke ble fulgt opp, må tas fram igjen. NSR har flere ganger beklaget at Sametingets flertall den gang tilsluttet seg regjeringens forslag. Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter la fram sin rapport om sjøsamenes rett til sjøfiske tidligere i år. Rapporten bekrefter at Sametinget gjorde feil i å godta regjeringens oppfølging av Kystfiskeutvalget. Konklusjonen i rapporten er krystallklar: Sjøsamenes rett til fiske bør lovfestes, og når det er nødvendig for å sikre sjøsamenes materielle kulturgrunnlag, skal lokalbefolkningen prioriteres ved tildeling av kvoter.

– For den sjøsamiske kulturen er kystfisket fundamentalt. Våre rettigheter til fisket må anerkjennes i lov. Men sjøsamisk kultur er mer enn fisk, og i sjøsamiske samfunn lever vi av alle ressursene som vi har rundt oss. Vi har jordbruk og utmarksnæringer. Reindriften er også del av de sjøsamiske områdene. Jeg liker å si at hver vår kommer reinen hjem til Porsanger. Her er de født og her vokser de seg sterke til vinteren. Det er primærnæringene som danner levegrunnlaget vårt, og de genererer igjen annen næringsvirksomhet. Alt henger sammen, sier Andersen Eira.

Lokalbefolkningen skal ha førsteretten

Beaska Niillas er fornøyd med sin nye fiskerkollega i NSR og omtaler Andersen Eira som et friskt pust i samepolitikken. NSR-lederen var førstekandidat på NSR-SfP sin liste i Østre valgkrets ved valget i 2013, og står nå på fjerdeplass på samme liste.

– Jeg trapper ikke ned mitt politiske virke, men jeg skal nå ha fullt fokus på rollen som leder av NSR. Som far og yrkesfisker er det ikke alltid lett å både være NSR-leder og sametingsrepresentant. NSR skal som organisasjon være aktiv i samepolitikken også utenfor Sametinget. Vi har aktive lokalag over hele norsk side av Sápmi, og både lokale og nasjonale saker skal følges opp av organisasjonen, sier Beaska Niillas.

NSR mener at fiskekvoter ikke skal være omsettelige og mener at trålerkonsesjoner som ikke oppfyller forutsetningene som de ble gitt under bør inndras og refunderes lokalt. Beaska Niillas slår fast at lokalbefolkningen må komme først:

– De som bor nære fiskeriressursene er de som er avhengige av dem. Nærhet, avhengighet og historisk bruk gir førsterett. Det kan ikke være slik at storredere skal få forsyne seg før befolkningen langs kysten og i fjordene. Nærhet gir rett! Det samme gjelder innlandsfisket der langveisfarendes fiske går på bekostning av lokalbefolkningens. Vi samer er et gjestfritt folk og vi deler gjerne av vårt overskudd hvis det er grunnlag for det, men vi må sikre eget livsgrunnlag først, avslutter NSR-lederen.

Márjá-Liissá Partapuoli oaidná čuvges boahhteáigi bargosaji ásaheamis ja čujuha hutkásvuhtii ja gelbbolašvuhtii sámi grándáriid gaskkas. Danne illuda go beassá ovddidit oddalágan bargosajiid ásanapolitihka dáid válggaid. NSR dáhtu doarjut fitnodagaid mat dustet álggahit bargosajiid mat eai bilit luonddu eaige hehte sámi kultuvrra.

– Dál lea áigi geahččagoahtit bargosajiid mat leat bistevaččat, seammás go gáhtejit luonddu. Eat mii NSR:s sáhte dohkkehit luonddu billisteami, ja ahte luonddugeavaheaddjit dego boazodoallit, guolásteaddjit ja meahcásteaddjit galget ohpit čáhkket sáji ruvkkiide ja bieggamilluide, cealká Partapuoli gii lea 1. evttohas NSR-SÁB:s nuortaguovllu válgabires.

Boahhte áigodagas lea NSR:s áigumuš álggahit vuoddudanstrategiijaid ja sámi gealboguovddáza, mas ulbmil lea rávvet oddaáigásaš bargosajiid ásaheamiid ja mo ekonomalaš doarjagiid fidne.

Neahtta

Márjá-Liissá oaidná vejolašvuodaid mat maiddáai heivešit Detnui gos ieš orru. Geassá erenoamážit ovdan digitála máilmmi ovdáneami go hállá oddalágan bargosaji ásaheamiid vejolašvuodaid mat eai gáibit olus eanangeavaheami.

Márjá-Liissá Partapuoli er optimist med tanke på etablering av bedrifter i fremtiden og henviser til kreativiteten og kompetansen som finnes blant samiske gründere. Derfor er hun glad for å kunne fremme en nyutviklet gründerpolitikk til dette valget. NSR ønsker å støtte bedrifter som tør å skape arbeidsplasser som ikke er ødeleggende for natur og samisk kultur.

– Nå er det på tide å se seg om etter langsiktige arbeidsplasser, som samtidig bevarer naturen. I NSR kan vi ikke godta naturødeleggelser, heller ikke at de som er brukere av naturen som reindriftsutøvere, fiskere og utmarksutøvere nok en gang må vike for gruver og vindmøller, sier Partapuoli som er 1.-kandidat for NSR-SfP i Østre valgkrets.

– Mii lea dáid áiggiid mealgat buoret vejolašvuohta álggahit virtúála fitnodagaid ja bargosajiid. Fertet fuobmát makár vejolašvuodaid ovdamearkka dihte interneahhta addá midjiide. Mii fertet maid bidjat searaid dasa ahte movtti-dahttit odda jurddašemi nu ahte earát maid oidnet dáid vejolašvuodaid. Dáid bargosajiin sáhtát rievtti mielde bargat vaikko gos ja vaikko maid, loahpaha Márjá-Liissá boahhteáigge doaivagiin.

I neste periode ønsker NSR å jobbe for en gründerstrategi, og arbeide for å lage et kompetansesenter for samisk innovasjon, i tillegg til å sørge for økonomiske støtteordninger.

Internett

Márjá-Liissá ser mulighetene som også ville passet for Tana, hvor hun selv bor. Hun trekker spesielt frem mulighetene som utviklingen av den digitale verden har brakt med seg når hun snakker om muligheten til å starte nye bedrifter som ikke krever store arealer.

– I dag er det adskillig bedre muligheter for å starte virtuelle bedrifter og arbeidsplasser. Vi må oppdage hvilke muligheter for eksempel internett gir oss. Vi må også jobbe for å oppmuntre til nytenking slik at andre også ser mulighetene. I prinsippet kan man gjøre hva som helst fra hvor som helst, avslutter Márjá-Liissá med gode forhåpninger for fremtiden.

NOERH POLITIKKEM JARKELIEH

– Noerh eah saemiepolitihkem pryöjjedh. Dam gaajhkesh dovnesch govleme. Men dah mah dam jiehtieh eah dagke tjåanghkojne orreme NSR:sne, dan åvteste daesnie libie joekoen gellie noerh, jñh mov mielen mietie dle mijjieh aaj politihkem tsevsieh, Cecilie-Kristiin Øien Thomsen mij lea åvtehke NSR:n Noeremoenehtsisnie (daaroen NSR-N).

Dejstie 1134 maeksije lihtsegijstie jaepien 2016 dellie 173 (15 %) lin noerelihtsegh (nuelesne 26). – Dan åvteste badth NSR-N dihte stööremes saemien noeresiebrie nöörjen bielesne. NSR:n læstojne aaj gellie noerh. Dejstie golme bijjemes kandidaatijstie NSR:n læstojne dle ojhte akte gåalmahtasse 30 jaepieh jallh nuerebe, Øien Thomsen jeahta.

Evtiedimmesne meatan fulkedh

Aili Guttorm (25) Mossese lea akte dejstie noerekandidaatijstie. Dihte lea mubpiekandidaate saemiedigkie-veeljemasse NSR:se Åarjel-Nöörjen veeljemegievlesne. Dihte 25 jaepien báaries nyjsenæjja lea noerelihtsegi nie NSR:sne orreme gellie jaepieh, jñh joe jñjnem daajroem saemien noerepolitihken bñjre átna.

– Ihke mijjieh edtjebe Saepmiem åvtese vaeltedh, tjoerebe mijjem daarjoehdih mah leah noere daan biejjien. Dan åvteste sijhtem barkedh ihke mijjieh saemien noerh edtjeh hijven gñele- jñh kultuvre-faalenassh gaavnedimmiesijjieh utnedh, jñh saemien noerh edtjeh barkoem utnedh. Men tjoerebe noeri bæetijen aajkan ellieslaakan ussjedidh, jñh dellie gaajhki bñjre, goh ööhpehtimmien ræjeste, kljima jñh byjresen raajan, Guttorm jeahta.

Guttorm veanhta aaj saemien noeride sæjhta vihkeles årrodh mijjieh buektiebtie dam saemien kultuvrem meatan vaeltedh daajbaaletje veartenen sijse.

Vuesiehtimmien gaavhtan dle tjuara aelhkje årrodh saemien gielem nedtesne nuhtjedh. – Saemien kultuvre tjuara meatan fulkedh evtiedimmesne. Ij sijhth jiehtedh mijjieh edtjebe aerpievuekieh jarkelidh, men mijjieh edtjebe maehdedh dejtie meatan vaeltedh daan beajjetje siebriedahken sijse. Naemhtie manne jaahkam maahta saemien kultuvrem sjyöhtehke darjodh aaj mijjese noeride.

Jñjnem politihkem tjñelkeste

Anne Henriette Hætta Reinås (24) Skånlandeste tjñerteste noerepolitihke lea meatan dam saemien bæetjem æjkiem hammoedidh. Daelie dihte jñh NSR-N NSR:m åájmedamme Saemiedigkie edtja aktem eensí LHBTQ+-politihkem nænnoestidh, mij amma lea saemien lesbiske, homofijle, bifijle, trans-almetji, queer-almetji jñh mubpiej bñjre mejtie ij gåaredh daej kategoriji sisnjeli tjñelkestidh.

– Mijjieh mah leah noere tjoerebe saemiepolitihkem guhkiebasse eevtjedh. Daelie tjoerebe hoksedh Saepmie gaajhkh saemieh tjeekieh, saah maam seksuell-evoetide jallh tjoelidentiteetide utnieh, jñh daate lea naakede destie mejnie mijjieh sijhtebe vielie barkedh. Mov mielen mietie dle nænnoes jñh ræhpas saemien byjresh jñh saemiensiebrieh sijhtieh meatan årrodh noere saemiej identiteetem jñh ektievoetem nænnoestehdedh. Hætta Reinås lea meatan veeljemisnie NSR:se Jilliemeaaroen veeljemegievlesne.

– Ungdommen bryr seg ikke om samepolitikk. Det er noe vi alle har hørt. Men de som sier det, har kanskje ikke vært på møter i NSR. Her har vi veldig mange ungdommer og jeg mener at vi også har innvirkning på politikken, sier Cecilie-Kristiin Øien Thomsen som er leder av NSR Ungdomsutvalg (NSR-U).

Ungdom endrer politikken

Av 1134 betalende medlemmer i 2016 var 173 (15 %) av dem ungdomsmedlemmer (under 26). – Det gjør faktisk NSR-U til den største samiske ungdomsorganiseringen på norsk side. Også på NSRs lister er det mange unge. Blant de tre øverste kandidatene på NSRs lister er faktisk en tredjedel 30 år eller yngre, sier Øien Thomsen.

Henge med i utviklingen

Aili Guttorm (25) fra Moss er en av ungdomskandidatene. Hun er andrekandidat til sametingsvalget for NSR i Sør-Norge valgkrets. 25-åringen har vært ungdomsmedlem i NSR i mange år, og er allerede godt bevandret i samisk ungdomspolitik.

– For at vi skal ta Sápmi fremover, så må vi satse på oss som er unge i dag. Derfor vil jeg jobbe for at samisk ungdom skal ha gode språk- og kulturtilbud, plasser å møtes og at samisk ungdom skal ha jobb. Men vi må tenke helhetlig på unge samers fremtid, og da handler det om alt fra utdanning til klima og miljø, sier Guttorm.

Guttorm tror også at det kommer til å være viktig for samisk ungdom at vi klarer å ta den samiske kulturen inn i den moderne verdenen. Det innebærer for eksempel at man gjør det enkelt å bruke samiske språk på nett. – Den samiske kulturen må henge med i utviklingen. Det betyr ikke at vi skal endre på tradisjoner, men at vi skal kunne ta dem med oss inn i morgendagens samfunn. Jeg tror at det kan være en måte å gjøre samisk kultur relevant også for oss unge.

Definerer mye politikk

Anne Henriette Hætta Reinås (24) fra Skånland er helt klar på at ungdomspolitikken er med på å utforme den samiske framtiden. Nå har hun og NSR-U fått med seg NSR på at Sametinget skal vedta en skikkelig LHBTQ+-politikk, som altså omhandler samiske lesbiske, homofile, bifile, transpersoner, queerpersoner og andre som ikke lar seg definere innenfor disse kategoriene.

– Det er vi som er unge som må pushe samepolitikken videre. Nå må vi sørge for at Sápmi har rom for alle samer, uansett seksuell legning eller kjønnsidentitet, og dette er noe vi i NSR kommer til å jobbe med. Jeg mener at sterke og åpne samiske miljø og sameforeninger er med på å styrke unge samers identitet og tilhørighet. Hætta Reinås stiller til valg for NSR i Vesthavet valgkrets.

Jovna Vars Smuk lea Unjárggas eret ja boazodoalli. Go dál lea nuppi sajis NSR-SáB listtus Nuortaguovllu válgabiirres, de háliida politihkkii bargat ceavzilis boránvdepolitihka ovdii mii suddje vuoddoealáhusaid. Boraspiret mat váldet misiid ja lábbáid leat stuorra váttisvuohtan sihke boazodollui ja sávzaealáhussii.

– Ovdamearkka dihte de lea goaskin dakkár boraspire mii dagaha stuorra hástalusaid. Midjiide mearragáttis lea čielggas ahte hálddašeadjit leat massán kontrollera goaskinnáli badjel, muhto mii dovdat eahpedoaivvu go eat váldo duodas go muitalat váttisvuoda birra, muitala Jovna Vars Smuk.

Hirpmahuhtta su go vuohtta vuostemiela eiseválddiin dohkkehit ahte maiddá mearragoaskin váldá misiid, ahte ii leat dušše goaskin mii dan dahká. Earret eará leat mángasat geat vásihit ahte duodaštusat maid sáddejít go goaskin lea váldán elliid eai váldo duodas.

– Lea váiga dovdu go olbmot eai jáhke ahte goaskin lea midjiide váttisvuohtan. Mii han ieža oaidnit ahte goaskin váldá sihke misiid ja

lábbáid, ja go oaidnit man fastit goaskin lea duhkoraddan misiin dahje lábbáin de ii leat eahpádus mii lea geavvan, muitala vuollánan boazodoalli.

NSR oaivvilda ahte boraspiret gullet lundui Sámis, muhto ahte boraspilenáliid ferte hálddašit vuogi mielde mii lea ceavzil guohtunealáhusaide ja ahte lágat fertejit suddjet daid.

– Lágat mat leat dál dagahit ahte mis duohtavuodas ii leat lohpi suddjet min elliid obanas-siige. Mii fertet oppalaččat geahčadit vuoigatvuoda goddit boraspiriid mat leat váralaččat biebmoealliide, go dál mii dadi bahábut eat sáhte dahkat maidige go boraspiret bohtet, loahpaha Smuk.

Jovna Vars Smuk er reineier fra Nesseby. Når han nå stiller på andreplass på NSR-SfP sin liste i østre valgkrets, vil han inn i politikken for å kjempe for en bærekraftig rovdyrpolitikk som beskytter primærnæringene. Rovdyr som tar kalver og lam er et stort problem for både reindriften og saueneieringen.

– Ørna er eksempel på et rovdyr som skaper enorme utfordringer. For oss langs kysten er det tydelig at ørnebestanden er kommet ut av kontroll, men vi sitter med en håpløs følelse av at vi ikke blir tatt på alvor når vi forteller om problemet, forteller Jovna Vars Smuk.

Han lar seg forundre av det han oppfatter som motvilje hos myndighetene til å anerkjenne at også havørn i likhet med kongeørn tar reinkalver. Blant annet er det mange som opplever at dokumentasjonen de sender inn på at ørna har tatt dyrene ikke blir tatt på alvor.

– Det føles forferdelig når noen ikke tror på at ørna er et problem for oss. Vi kan jo se med våre

egne øyne at ørna tar både reinkalv og lam, og det grufulle synet vi møter når ørna har lekt seg er ikke til å ta feil av, forteller den oppgitte reineieren.

NSR mener rovdyr har sin plass i naturen i Sápmi, men at bestandene i større grad må forvaltes på en måte som er bærekraftig for beitenæringene og at lovverket må beskytte dem.

– I dagens lovverk har vi i praksis ikke lov å beskytte dyrene våre i det hele tatt. Vi må ta en full gjennomgang av retten til å felle rovdyr som utgjør en umiddelbar fare for beitedyr, for i dag står vi dessverre forsvarsløse i møte med rovdirene, avslutter Smuk.

NÁ JIENASTAT / SLIK STEMME DU

18

NUORTAGUOVLLU VÁLGABIIRE ØSTRE VALGKRETS

EVTTOHASAT / KANDIDATER

1. Márjá-Liissá Partapuoli (1990) - Deatnu / Tana

Márjá-Liissá lea eret Máskejo-
gas Deanus ja bargá prošeakt-
ainšenevran elfápmosuorggis.
Son lea bajásšaddan eanan-
doaluin ja lea váldán duodje-
oahpu Sámi Oahpahusguovd-
dázis Johkamohkis.

/ Márjá-Liissá er fra Masjok i
Tana og jobber som prosjekt-
ingeniør i kraftbransjen. Hun
er oppvokst i jordbruket og
har også studert duodji ved
Samernas Utbildningscentrum
i Jokkmokk.

2. Jovna Vars Smuk (1983) Unjárga / Nesseby

Jovna orru Várjjatvuonas ja
lea boazodoalli. Sus leamaš
luohtevašdoaimmat Norgga
Boazosápmelaččaid Riikka-
searvvis, Várjjat Boazosáme-
searvvis ja orohatstivrras. Son
lea maiddá leamaš veahkkedu-
opmárin Sis-Finnmárkku
diggegottis.

/ Jovna bor i Varangerbotn og
er reindriftsutøver. Han har
hatt verv i Norske Reindrif-
tsamers Landsforbund, i
Varanger reinsamelag og i dis-
triktsstyret. Han har også vært
meddommer i Indre Finnmark
tingrett.

3. Christina Henriksen (1983) Mátta-Várjjat / Sør-Varanger

Christina bargá oahpahead-
djin ruovttus Girkonjárggas.
Son lea ovdal bargan Barents
čállingottis, Romssa Fylkka-
suohkanis ja Davvi-Norgga
Europa-kantuvrras Brusselis.
Son lea studeren kultur- ja
servodatfága UiT Norgga ár-
kalaš universitehtas.

/ Christina arbeider som lærer
hjemme i Kirkenes. Hun har
tidligere arbeidet i Barents-
sekretariatet, Troms fylkes-
kommune og Nord-Norges
europakontor i Brussel.
Hun har studert kultur- og
samfunnsfag ved UiT Norges
arktiske universitet.

4. Beaska Niillas (1982) - Deatnu / Tana
5. Magnhild Helen Stock (1975) - Čáhčesuollu / Vadsø
6. Anja K. Pedersen Noste (1982) - Unjárga / Nesseby
7. Áike Niillas Peder Selfors (1985) - Deatnu / Tana
8. Leif Pedersen (1969) - Davvesiida / Lebesby
9. Per Anders Store (1987) - Mátta-Várjjat / Sør-Varanger
10. Ellinor Guttorm Utsi (1965) - Deatnu / Tana

Nuortaguovllu válgabiires
lea NSR:s oktasálistu Sáme-
álbmotbellodagáin (SáB) / I
østre valgkrets stiller NSR
fellesliste med Samefolkets
Parti (SFP)

ÁVJOVÁRI VÁLGABIIRE ÁVJOVÁRI VALGKRETS

EVTTOHASAT / KANDIDATER

1. Aili Keskitalo (1968) Guovdageaidnu / Kautokeino

Aili lea Guovdageainnus eret ja bargá NSR parlamentáralaš jodiheaddjin. Son lea NSR presideantaevttohas sámediggeválggaide. Son lea ovdal bargan Sámi Allaskuvllas ja Guovdageainnu suohkanis, ja sus lea Master of Public Administration (MPA) Copenhagen Business School:s.

/ Aili er fra Kautokeino og jobber som parlamentarisk leder for NSR. Hun er presidentkandidat for NSR ved sametingsvalget. Hun har tidligere jobbet for Samisk høyskole og Kautokeino kommune, og har Master of Public Administration (MPA) fra Copenhagen Business School.

2. Mathis Nilsen Eira (1949) Kárášjohka / Karasjok

Áilen Niga Máhtte lea Kárášjogas eret ja lea bargan boazodoalus ja boazodoaluin dan rájes go sáhtii bargagoahhtit. Sus leamaš mánga luohhtevasdoaimma Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvis ja son leamaš gielddapolitiikkárin Kárášjogas.

/ Mathis er fra Karasjok og har i hele sitt voksne liv arbeidet med og i reindriften. Han har hatt flere verv i Norske Reindriftsamers Landsforbund og har erfaring som kommunepolitiker i Karasjok.

3. Sandra Andersen Eira (1986) Ruoššanjárga / Russenes

Sandra bargá guolásteaddjin ja orru Ruoššanjárggas Porsáנגgus. Son lea ovdal leamaš bargoveahkan fatnasiin Finnmárkkus, Romssa fylkkas ja Nordlánddas, sihke fierbme- ja liidnaguolásteamis. Son bivdá dál iežas fatnasiin Oarje-Finnmárkkus.

/ Sandra arbeider som fisker og bor i Russenes i Porsanger. Hun har tidligere vært mannskap i Finnmark, Troms og Nordland, både innen garn- og linefiske. Hun fisker nå i Vest-Finnmark med egen sjark.

4. Klemet Erland Hætta (1973) – Máze / Masi
5. Celine Boyne Lamo (1995) – Kárášjohka / Karasjok
6. Kjell Birkely Andersen (1958) – Ravttošnjárga / Stabbursnes
7. Ol Johan Gaup (1986) – Guovdageaidnu / Kautokeino
8. Magnar Aslaksen (1964) – Kárášjohka / Karasjok
9. Maren Benedicte Storslett (1996) – Guovdageaidnu / Kautokeino
10. Laila Elisabeth Nystad (1995) – Kárášjohka / Karasjok
11. Nils Jovnna Grønmo (1994) – Kárášjohka / Karasjok
12. Ellen J. S. Eira (1955) – Guovdageaidnu / Kautokeino
13. Anders Nils Utsi (1967) – Kárášjohka / Karasjok
14. Ann-Britt Birkeli (1955) – Leavdnja / Lakselv
15. Saia Marilena Stueng (1993) – Kárášjohka / Karasjok
16. Ole Henrik Magga (1947) – Guovdageaidnu / Kautokeino

DAVVEGUOVLLU VÁLGABIIRE

NORDRE VALGKRETS

EVTTOHASAT / KANDIDATER

1. Silje Karine Muotka (1975) Álttá / Alta

Silje Karine orru Álttás ja bargá prošeaktajodiheaddjin UiT Norgga ártalaš universitehtas, karrieara ja bargoeallima guovddážis. Son leamaš NSR-jodiheaddjin, Sámediggeáirrasin 2009 rájes ja sámediggerádis gaskal 2013 ja 2016.

/ Silje Karine bor i Alta og arbeider som prosjektleder ved UiT Norges Arktiske Universitet, senter for karriere og arbeidsliv. Hun har tidligere vært NSR-leder, representant på Sametinget siden 2009 og sametingsråd mellom 2013 og 2016.

2. Nils Mikkelsen Utsi (1965) Álttá / Alta

Nils lea sihke boazodoalli ja advokáhta. Sus lea advokáhtafitnodat mas lea sámariecti, boazodoalloriecti, erenoamásfágan, ja son leamaš orohat 22 Fiettara orohatjodiheaddjin.

/ Nils er både reindriftsutøver og advokat. Han har advokatvirksomhet med spesialfag samerett, herunder reindriftsrett, og har tidligere erfaring som leder for reinbeitedistrikt 22 Fiettar.

3. Gunn-Anita Jacobsen (1956) Návuotna / Kvænangen

Gunn-Anita lea Návuonas eret ja lea oahppan psykiátralaš buohccidivššár, son bargá erenoamášbuohccidivššárin ásođagas gos doaimmashehttejuvvon olbmot orrot. Sus lea mánggábealat bargohárjáneapmi, earret eará skuvllas, hoteallas ja mátkéaláhusas, ja sus leamaš oamit.

/ Gunn-Anita fra Kvænangen er utdannet psykiatrisk sykepleier og jobber som spesialsykepleier i en bolig for utviklingshemmede. Hun har allsidig erfaring blant annet fra skole, hotell og reiseliv og har drevet småbruk.

4. Inger Elin Kristina Utsi (1975) – Álttá / Alta
5. Miriam Akkouche (1995) – Álttá / Alta
6. Terje Ansgar Eriksen (1964) – Reaššegeahči / Sørkjosen
7. Marit Inga Sara Pettersen (1975) – Álttá / Alta
8. Johan J. H. Eira (1973) – Álttá / Alta
9. Hallgeir Johan Strifeldt (1958) – Álttá / Alta
10. Tore Bongo (1952) – Álttá / Alta
11. Brita Julianne Skum (1967) – Álttá / Alta
12. Annie Leonore Henriksen (1952) – Hámárfeastta / Hammerfest

GÁISEGUOVLLU VÁLGABIIRE

GÁISI VALGKRETS

EVTTOHASAT / KANDIDATER

1. Henrik Olsen (1970) Gáivuotna / Kåfjord

Henrik bargá beaivválaš jodiheaddjin Davvi álbmogiid guovddázis ruovttus Olmmáivákkis Gáivuonas. Son lea ovdal bargan sámediggerádis surggiin kultuvra, dearvvasvuohta ja dásseárvu, ja son leamaš jodiheaddjin eamiálbmotfestiválas Riddu Ridus.

/ Henrik jobber som daglig leder for Senter for nordlige folk hjemme i Manndalen i Kåfjord. Han har tidligere blant annet jobbet som samskringsråd for kultur, helse og likestilling og leder for urfolksfestivalen Riddu Riddu.

2. Sandra Márjá West (1990) Romsa / Tromsø

Sandra Márjá lea Gáivuonas eret ja su orrunbáiki lea Romssas. Maŋŋá go gearggai studeremis duoji Sámi Oahpa-husguovddázis Johkamohkis, de studeregodii gollerávdin, ja dan son dahká dál. Son lea ovdal studeren Ruošša-studaid UiT Norgga árkatalaš universitehtas.

/ Sandra Márjá er fra Kåfjord og har bosted i Tromsø. Etter å ha studert duodji ved Samernas Utbildningscentrum i Jokkmokk, studerer hun nå til gullsmed. Tidligere har hun studert Russlandsstudier ved UiT Norges arktiske universitet.

3. Niko Valkeapää (1968) Romsa / Tromsø

Niko-Mihkal orru Romssas ja bargá artistan. Son lea Eano-dagas suoma bealde eret ja lea ovdal bargan oahpaheaddjin Guovdageainnus. Niko lea ožžon mánga bálkkašumi iežas musihkalaš barggu ovddas, earret eará Spellemannsprisen 2003:s rabas luohkás.

/ Niko-Mihkal bor i Tromsø og jobber som artist. Han er opprinnelig fra Enontekiö på finsk side og har tidligere arbeidet som lærer i Kautokeino. Niko har mottatt flere priser i sin musikk-karriere, blant annet Spellemannsprisen 2003 i åpen klasse.

4. Karen Anette Anti Oskal (1972) – Málátvuopmi / Målselv
5. Vidar Andersen (1978) – Romsa / Tromsø
6. Ane-Alis Vatne Johansen (1990) – Omasvuotna / Storfjord
7. Ánte Siri (1984) – Romsa / Tromsø
8. Viktor Bomstad (1992) – Omasvuotna / Storfjord
9. Marit Anne Hauan (1955) – Romsa / Tromsø
10. Rolf Johansen (1954) – Ivgu / Lyngen

VIESTARMERA VÁLGGABIJRRRA VIESTTARMEARA VÁLGABIIRE VESTHAVET VALGKRETS

KÁNDIDAHTA / EVTTOHASAT / KANDIDATER

1. Mikkel Eskil Mikkelsen (1989) Divtasvuodna / Tysfjord

Mikkel Eskil la virggáj biejadum kantorin sijdan Divtasvuonan, Sån la áhpádum girrkomusihkkár NTNU:as Roandemin ja sujna la musihkkadieda master Oslo universitehtas. Sån la aj julev-sámegielaiv láhkâm Nuortta universitehtan.

/ Mikkel Eskil er ansatt som kantor hjemme i Tysfjord. Han er utdannet kirkemusiker fra NTNU i Trondheim og har master i musikkvitenskap fra Universitetet i Oslo. Han har også studert lulesamisk språk ved Nord Universitet.

2. Runar Myrnes Balto (1987) Evenášši / Evenes

Runar orru Evenáššis ja bargá NSR:s. Son lea leamaš politihkalaš ráddeaddin Aili Keskitalo sámediggeáddái, ja leamaš jodiheaddjin iešgudetge organisašuvnnain. Runar lea studeren servodatfágalaš ovdánahttinstitudaid Oslo Universitehtas.

/ Runar bor i Evenes og jobber i NSR. Han har tidligere vært politisk rådgiver for Aili Keskitalo sitt sametingsråd, og har ledererfaring fra flere organisasjoner. Runar har studert samfunnsfaglige utviklingsstudier ved Universitetet i Oslo.

3. Ann Karin Kvernmo (1971) Rivttak / Gratangen

Ann Karin lea Rivttagis eret ja son lea guhká bargan hotealla- ja restaurántaealáhusas. Son lea maiddá ovdal bargan eanandoaluin. Son jodihišgoahtá dál Foldvik brugga Rivttagis.

/ Ann Karin er fra Gratangen og har lang arbeidserfaring fra hotell- og restaurantbransjen. Hun har også drevet gårdsbruk tidligere. Hun går nå i gang med å drive rorbu i Foldvik i Gratangen.

4. Anne Henriette Hætta Reinås (1993) - Skánit / Skåne
5. Vendla Katrin Nielsen (1970) - Hábmér / Hamarøy
6. Johan Arne Hansen (1987) - Lodek / Lødingen
7. Håvard Nuhtte Sara (1985) - Áhkanjárga / Narvik
8. Sara Elisabeth Pavall (1980) - Fuossko / Fauske
9. Elin Kristina Oskal (1996) - Sálatvágge / Saltdal
10. Laila Ingá (1961) - Suorta / Sortland

ÅARJEL-SAEPMIE VEELJEMEGIEVLIE SØRSAMISK VALGKRETS

EVTTOHASAT / KANDIDATER

1. Nora Marie Bransfjell (1955) Meråker

Nora Marie Mearoehkisnie årroeminie jñh lea lohkehtejjine ööhpehtamme gaa-jhkine njieptjine aarhskuvlen raejeste jñleskuvlen raajan jñh lea akte åarjelsaemien gñelevierhtie. Nora ektiedimmiem bñatsose åtna.

/ Nora Marie bor pñ Meråker og har som lærer undervist pñ alle nivåer fra førskole til høyskole og er en sørsamisk språkressurs. Nora er tilknyttet reindrifta.

2. Björn Thomas Åhrén (1966) Namdalseid

Tåamma lea byjjenamme sveerjen bielesne men Namdalseidesne årroeminie gusnie lea teknihkeles raeriestejja tjñltesne. Dan lea aarebi dñå-jrehtimmie dovne bñatsoste jñh dotkemistie.

/ Thomas er oppvokst pñ svensk side, men er bosatt pñ Namdalseid hvor han jobber som teknisk rådgiver i kommunen. Han har tidligere både erfaring fra reindrift og forskning.

3. Lars Peder Dunfjeld (1987) Snåase / Snåsa

Laara lohkehtejjine barka hñejmevoenesne Snåase. Dan lea maasteregraade svihtjemedaejriemisnie NTNU:ste Tråantesne.

/ Lars Peder jobber som lærer hjemme pñ Snåsa. Han har en mastergrad i bevegelsesvitenskap ved NTNU i Trondheim.

4. Maja Kristine Jåma (1993) - Verran

5. Leammuid Biret Rávdná (1967) - Måahvie / Mo i Rana

6. Thomas Ole Andersen (1979) - Plassje / Røros

7. Arne Nerås Joma (1971) - Snåase / Snåsa

8. Irja Mette Kappfjell (1973) - Rana

9. Ole Henrik Kappfjell (1967) - Trofors

LULLI-NORGGA VÁLGABIIRE SØR-NORGE VALGKRETS

EVTTOHASAT / KANDIDATER

1. Tor Gunnar Nystad (1967) Oslo

Tor Gunnar lea rievtti mielde Kárášjogas eret, muhto orru Oslos ja bargá terapevtan gárrenmirkkodikšooovttadagas Oslo Universitehta buohc-civiesus. Sus lea maiddá fágaduogáš servodatdiedalaš oahpus UiT Norgga ártalaš universitehtas.

/ Tor Gunnar er opprinnelig fra Karasjok, men bor i Oslo og jobber som terapeut ved en rusbehandlingsenhet ved Oslo Universitetssykehus. Han har også samfunnsvitenskapelige studier fra UiT Norges arktiske universitet.

2. Aili Guttorm (1991) Moss

Aili lea studeren industriála hábmema (inšenevra) ja lea geigen bachelorčállosa mašiidnainšenevrafágas. Son bargá maiddá allaskuvlagirje-rádjosis ja dárjun. Aili orru Mossas, ja su váhnenguovttis leaba Deanus ja Kárášjogas eret.

/ Aili har studert industriell design (ingeniør) og har levert bachelor i maskin-ingeniør. Hun arbeider også på høyskolebibliotek og som servitør. Aili bor i Moss, og har foreldre fra Tana og Karasjok.

3. Piera Heaika Muotka (1992) Oslo

Piera Heaika orru Oslos gos studere grafihkalaš hábmema Westerdals Oslo ACT:s. Son bargá maiddá nuoraidčállin NSR:s. Son lea bajásšaddan Unjárggas Finnmárkkus ja Skániin Romssa fylkkas.

/ Piera Heaika bor i Oslo hvor han studerer grafisk design på Westerdals Oslo ACT. Han jobber også som ungdomssekretær i NSR. Han er oppvokst i Nesseby i Finnmark og i Skånland i Troms.

4. **Mona Tornensis Hornæs** (1972) - Bergen
5. **Jon Isak Lyngman Gælok** (1987) - Bergen
6. **Laila Coldevin** (1967) - Sørumsund
7. **Leif Arnold Halonen** (1944) - Sandnes
8. **Aili Kalvemo** (1981) - Oslo
9. **Gisle Stenersen** (1967) - Asker
10. **Irene Kvitfjell** (1962) - Lillehammer
11. **Lars-Jonas Kvikstad Westerfjell** (1985) - Eidsvoll
12. **Kirsti Guvssám** (1979) - Kristiansund

LUOHTTE- VAŠVUOHTA AILII

– Jo, lean bálle veahá goarrut dál gaskkohagaid, muitala Aili Keskitalo. Nu go mánga eará sámi váhnema de sus lea aktiivvalaš bargocallin seam-más go sealluha sámegiela ja sámi kultuvrra ruovttus.

Goarrut árgabeaigávttiid lea juoga man bures liikon ja geahččalan goarrut nu dávjá go sáhtán, ja guoibmámuš man diedán lea iežan nieiddaiguin goarrut, muitala son. Aili Keskitalo ráhkkanan válgagizžui, ja lea gearggus álggahit fas odda áigodaga Sámedikkis NSR presideantaevttohassan. Son dovda sámedipolitiikka bures, ja sámedipolitiikkalaš jodiheaddjiid gaskkas 2017:s lea son dat geas lea guhkimus hávjáneapmi.

Dan rájes go son lei sámediggepresideantan vuosttaš háve 2005:s lea son leamaš mielde sihke buoret ja losit beivviid politiikkas. Muhto vaikke muhtomin bosoda garrasit Sámedikkis, de lea bargat Sámi boahhteáiggi ovddas nu dehálaš ja addá Ailii nu ollu ahte son johtilit vajáldahtta dan mii lea funet mannan.

– Sámedipolitiikkalaš doaibma lávke álelassii guokte lávki ovddas ja ovtta manjos. Muhto mii fertet muitit ahte Sámediggi vuogádaškan lea áibbas áidnalunddot máilmmis, ja eanaš áiggi mii gállit bálgá vácedettiin. Muhtomin mii vásihat ahte ovdánat bures, muhto muhtomin mii vásihat ahte manna ruovttuluotta, nu mo dál. Ovdamunni lea ahte olmmoš álo oahppá, muitala Keskitalo.

Stuorra luohtámuš

NSR:s lea stuorra luohtámuš Ailii ja su gelbbolašvuhtii stivret Sámedikki. NSR-jodiheaddjis Beaska Niillas leat beare máidnunsánit presideantaevttohasa birra.

– Aili astá guldalit ja son čiekŋuda áššiide ádden dihte makkár hástalusaid olbmot vásihit miehtá Sámi. Son máhtta leat sihke diplomáhtalaš go dat dárbbasuvvo ja čielggas ja soahpameahtun go dasa lea dárbu. Mun in diede ovttaga eará guhte buoret heive leat presideantan go son, dadjá Beaska Niillas.

Maiddá Runar Myrnes Balto, NSR Viestarmeara válgabiire nubbievttohas ja okta sis gii lea beassan bargat lávga Aili Keskitaloin politiikkalaš ráddeaddin, rápmo su. Son muitala politiikkára birra guhte dovda politiikkalaš áššiid máddagis gierragii ja guhte olaha oaiviliiddisguin go deaivvada eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin.

– Ovtta dáfus lea Aili politiikkár gii heive allaáiggálaš dilálašvuodaide. Ovdamearkka dihte go sárdnidii buot

máilmmi eamiálbmogiid ovddas ON Máilmmikonferánssas ja dalle go son áidna politiikkalaš jodiheaddjin riikkas deaivvadii Dalai Lamain go son galledii Norgga. Muhto dat mii čielgasepmosit báhcá muitui Ailii lea ahte son deaivvada olbmuiiguin rabasvuodain ja sávaldagain áddet sin hástalusaid, dadjá Balto.

Gearggus bargat

Go jerrojuvvo mii su movttiidahtta joatkit sámedipolitiikkain, de lea Keskitalos čielga vástadás.

– Sámi álbmoga eallinfámuš lea áibbas erenoamáne energiija. Mii geavahat ollu áiggi čuvget vuoigatmeahtunvuoda ja hástalusaid, muhto mii dahkat dan dan ráhkisvuoda dihte mii álbmogis lea sámevuhtii, ja lea measta veadjemeahtun ahte ii movttiidahtto viidasat rahčat.

Go lea sáhka das mii Sámedikkis vuordá boahhtevaš áigodaga, de ferte Keskitalo veahá jurdilit. – Mun sávan Sámedikkis šaddá áigodat goas nagodat doalahit sámedipolitiikkalaš áššiid guovddážiis. Mii fertet nagodit čeahkanit oktasaš veahkan eiseválddiid vuostá, go lea vuostazeittiin stádalaš politiikka mii lea min váttisvuotta, eaige siskkál-das vuostálasvuodat bellodagaid gaskkas main leat seamma oaivilat Sámedikkis, loahpaha NSR presideantaevttohas.

Na de leaš oaidnit galle gávtti Aili geargá goarrut boahhte njeallje jagi. Dan mearridat don go jienastat čakčat Sámediggeválggain.

– Jo, jeg har fått litt tid til å sy litt nå mellom slagene, forteller Aili Keskitalo. Som mange samiske foreldre kombinerer hun et aktivt yrkesliv med å holde samisk språk og kultur gående på hjemmebane.

Å sy hverdagskofter er noe jeg trives med og prøver å få til så ofte det går, og noe av det koseligste jeg vet er å sy med mine døtre, forteller hun. Aili Keskitalo forbereder seg til valgkampen, og er klar til å ta fatt på nok en periode på Sametinget som presidentkandidat for NSR. Hun kjenner samepolitikken godt, og av samepolitiske ledere i 2017 er hun den med mest erfaring.

Siden hun for første gang var sametingspresident i 2005 har hun vært med på både opp- og nedturer i politikken. Selv om det kan storme litt på Sametinget, er arbeidet for Sápmis fremtid så viktig og meningsfylt for Aili at nedturene glemmes fort.

– Det samepolitiske arbeidet går stadig to steg frem og ett tilbake. Man må huske på at Sametinget som system er helt unikt på verdensbasis og at vi stort sett trækker stien mens vi går. Av og til opplever vi at utviklingen er god, mens vi av og til opplever at det går tilbake, slik som nå. Fordelen er at man lærer hele veien, forteller Keskitalo.

Stor tillit

I NSR har man stor tillit til Aili og hennes evne til å styre Sametinget. NSR-leder Beaska Niillas har kun godord å komme med om presidentkandidaten:

– Aili lytter og setter seg inn i utfordringene folket møter over hele Sápmi. Hun har også evnen til å være både diplomatisk når det trengs og tydelig og kompromissløs der det behøves. Jeg vet ikke om noen som passer bedre til å være president, sier Beaska Niillas.

Lovord kommer også fra Runar Myrnes Balto, andre-kandidat for NSR i Vesthavet valgkrets og en av de som har fått arbeide tett med Aili Keskitalo som politisk

rådgiver. Han forteller om en politiker som har stålkontroll på de politiske sakene og som får frem budskapet i møte med myndigheter og andre aktører.

– På den ene siden er Aili en politiker for de store anledninger. For eksempel så vi det da hun talte på vegne av alle verdens urfolk på Verdenskonferansen i FN og da hun som eneste politiske leder i landet møtte Dalai Lama på hans Norges-besøk. Men mest imponert er jeg over hvordan hun møter folk flest med åpenhet og et ønske om å forstå deres utfordringer, sier Balto.

Klar for innsats

Når hun blir spurt om hva som inspirerer henne til å fortsette med samepolitikken, har Keskitalo et tydelig svar:

– Livskraften i det samiske folket har en helt spesiell energi. Vi bruker mye tid på å belyse urettferdighet og utfordringer, men kjærligheten folket har til det samiske gjør det umulig å ikke la seg inspirere til videre kamp.

På tale om hva som venter på Sametinget i den neste perioden, så er Keskitalo litt mer betenkt. – Jeg håper at Sametinget får en periode der vi makter å holde fokus på de samepolitiske sakene. Vi må klare å samle oss om en felles front mot myndighetene, for det er først og fremst statlig politikk som er problemet for oss og ikke indre motsetninger mellom partier som ønsker mye av det samme på Sametinget, avslutter NSRs presidentkandidat.

Så spør det hvor mange kofter Aili rekker å sy selv de neste fire årene. Det er det du som bestemmer ved å stemme i høstens sametingsvalg.

GÁVTTIID ÁLBMOGII

– Mu gávttit leat dat čábbámus biktasat mat mus leat, muitala Ann Karin Kvernmo. – Midjiide geat leat massán giellamet lea gákti deháleamos vuohki čájehit sámi identitehta.

Hui mángga guovllus čatnasii gáktái heahpat ja negatiivvalašvuohta dáruiduhtima dihte, ja olbmot oalát heite daid geavaheamis. Kvernmo, guhte lea goalmátevttahas NSR ovddas Viesttarmeara válgabiirres, ja Rivttagis eret, muitala mo leamaš sin guovllus.

– Lulli-Romssas leat mii bargan vuogádatlaččat maŋimus logijagiid váldit ruovttoluotta gákteárbevieru, ja sáhttit várra easkka dál dadjat ahte duodaid lea ealáskan. Mángasat gárvodit gávttiin, ja dat čájeha ahte mii lihkestuvvat.

Bivnnut kurssat Oslos

NSR lea kulturorganisašuvdna mii lea veahkehan sámi álbmoga váldit ruovttoluotta gávtti sullii bealle jahkečuodi jo. Duos dás ain lágidit sámesearvvi, geat leat NSR geadgejuolgin, kurssaid gos olbmot besset oahppat goarrut gávtti dahje eará gáktái gullelaš činjaid.

Tor Gunnar Nystad lea NSR njunuševttahas Lulli-Norgga válgabiirres, muhto báikkálaččat lea son Oslo sámiidsearvvi jodiheaddjin. Son muitala ahte olusiin lea beroštupmi go NSR-searvi lágida gáktekurssaid Sámi viesus Oslos.

– Mii leat lágidan gáktekurssaid mánggaid logijagiid, ja orru measta dego ahte kursadárbu ii noga goassige. Ahte eambbosat váldet ruovttoluotta finna gákteárbevieru čájeha earret eará ahte kulturdoaimma man NSR dahká duodai ábuha, muitala Nystad, guhte maid lea rámis go Oslo lea nagodan ásahit Sámi viesu.

– Deaivvadanbáikkit leat nu dehálaččat sámi kultuvrii. Sámi viesus leat mis lanjat gos sáhttit doallat kurssaid, muhto seamma dehálaš, mis leat lanjat gos sáhttit deaivvadit ja geavahit gávttiid ovtas eará sápmelaččaiguin, dadjá Nystad.

Doarvái sápmelaš

Mearrasápmelažžii Sandra Márjá Westii, guhte orru Romsas, lea gávtti mearkkašupmi sámi identitehtii dehálaš. Sandra, guhte lea sámediggeáirras ja 2.-evtohassan Gáisi válgabiirres, lea vázzán Sámi oahpahušguovddážiis Johkamohkis, ja lea okta mángga čeahpes ja profešunealla duojárriin Sámis.

– Gákti lea áibba áidnalunddot, ja geavahit dan, lea álkimus vuohki olbmuide čalmmustahtti sámi identitehta ja kultuvrra. Lea maiddá čábbámus bivttas mii gávdnoš, jus mus gal gearat, muitala West guhte oaivvilda ahte lea dehálaš veahkehit vai eambbosat háhket alcceseaset gávtti.

Son oaivvilda maiddá ahte olbmot eai galgga jurddašallat ahte leat go sii “doarvái sápmelaš” coggat gávtti. – Jus du bearrášis lea sámi duogáš, de leat doarvái sápmelaš coggat gávtti. Ankke ii galgga dovdat ahte lea makkárge giellagáibáduš geavahit gávtti, go mii oamastat dan ovtas álbmogin ja lea min deháleamos identitehtamearka, deattuha oahppan duojár.

GÁKTI TIL FOLKET

– Koftene mine er de fineste plaggene jeg eier, forteller Ann Karin Kvernmo. – For oss som har tapt språket er kofta den viktigste måten å vise samisk identitet på.

I veldig mange områder ble den samiske kofta, gákti-en, så belastet med skam og negativitet gjennom fornorskningen at den forsvant helt fra folks garderober. Kvernmo, som er tredjekandidat for NSR i Vesthavet valgkrets, og kommer fra Gratangen, forteller hvordan det har vært i hennes område.

– I Sør-Troms har vi arbeidet systematisk de siste tiårene med å ta tilbake koftetradisjonen, og det er vel først nå vi kan si at det virkelig blomstrer. Veldig mange kler seg i kofta, og det viser at vi lykkes.

Populære kurs i Oslo

NSR er en kulturorganisasjon som har hjulpet det samiske folket å ta tilbake kofta i et halvt århundre. Jevnt og trutt arrangerer sameforeningene, som utgjør grasrota i NSR, kurs der folk kan lære seg å sy kofta eller annet koftestyr.

Tor Gunnar Nystad er toppkandidat for NSR i Sør-Norge valgkrets, men lokalt er han leder i Oslo sameforening. Han forteller om stor interesse når NSR-foreninga arrangerer koftekurs på samisk hus i Oslo.

– Vi har arrangert koftekurs i mange tiår, og det virker nesten som det er et umettelig behov for sånne kurs. At flere tar tilbake den flotte samiske koftetradisjonen viser blant annet at det kulturarbeidet som gjøres i NSR virkelig nytter, forteller Nystad som også er stolt over at de i Oslo har klart å bygge opp Samisk hus.

– Møteplasser er så viktig for den samiske kulturen. På Samisk hus har vi lokaler å holde kurs i, men ikke minst lokaler for å kunne møtes og faktisk ta i bruk koftene sammen med andre samer, sier Nystad.

Samisk nok

Sjøsamen Sandra Márjá West bosatt i Tromsø er opptatt av koftas viktighet for samisk identitet. Sandra, som er sametingsrepresentant og 2.-kandidat i Gáisi, har gått på Samernas Utbildningscentrum i Jokkmokk, og er en av Sápmis mange flinke og profesjonelle håndverkere.

– Gáktien er helt unik, og det å bruke den er den enkleste måten for folk flest å synliggjøre samisk identitet og kultur. De er jo også de vakreste klesplaggene som finnes, spør du meg, sier West, som synes det er viktig å bidra til at flere skaffer seg gákti.

Hun mener også at folk ikke skal lure på om de er "samisk nok" til å gå med gáktien. – Har du samisk familiebakgrunn så er du nok samisk til å gå med kofta. Man skal i alle fall ikke føle at det er noe språkkrav for å gå med gáktien, for den er vår felles eiendom som folk og vår viktigste identitetsmarkør, slår den utdannede duoajären fast.

– Tjakttaj gáhttjop bihtámsámegiela kurssaj. Vuona bielen la bihtámsámegiella dagu “vajálduhtedum” giella, valla bihtámsáme galggi val diehtet ep la galla sijájt vajálduhtám, javllá Mikkel Eskil Mikkelsen guhti NSR-siebre Sálto Sámesiebre jadet ja la NSR:a bajemus ájras Vestarmera válggabijran.

Mikkel Eskil (28) boahá Ájluovtas Divtasvuonan ja sán la dat vuostasj buolvas mánájs gudi bajássjaddin julevsámegielajn vuostasjgiellan mánásgárdén ja skávlán. Ájgádij tjadá la vásedam man lássát máhtá liehket giela ávdás rahtjat, ja vuojnná ælla ávvá aktak ietjá ássje sebrudagán ma sæmme állo dábdot ja berustimev báktá dagu sámegiela.

– Juohkkahattjan la juokkirak aktijvuohta vájmo gielajn, vájku dal mijájs li dav váldám jali rahtjap dav bessat ságas-tit. Duodden jáhkáv sierraláhkáj hádjánip gá árvvedip man alvos gielladille la, ja gá járráp ietjama aktisasj giellarahtjas-timen. Dát guosská gájka gielajda, valla sierraláhkáj unnep gielajda. Dássta muv berustibme boahá, javllá Mikkelsen guhti I Vestarmera válggabijra 1.-kandidáhtta.

Giellaadástus

Vallak Aili Keskitalo presidænntan álgij jagen 2013 guorrasij ráddidusájn almulasj giellanammadusáv jáhtuj biedjat. Tjuovvovasj ráddidusájjggudagá galggap jáhtuj biedjat moaddásijt dajs dájmajs majt nammadus buvtij tjelggidusán Vájmo giella.

Nora Marie Bransfjell (62) la iellemájev oarjjelsámegielajn barggam, ja áhpadiddjen sán sámegiela áhpadime hástalusájt dábdá. Dál la vuostasj sajen NSR:a listan oarjjelsámeguovlon ja akta sivájs la sán sihtá oarjjelsámegielav nannit.

– Giellanammadus la vuosedam moadda hástalusá ma hæhttuji avta bále tjoavdeduvvat. Ássje la gáktu dilev láhtjet jus sihtá ielle sáme gielajt, ja de la sáhka ávdásvásstádusás organiserima hárráj gitta makkir riektá dujna ja mujna galgá. Dát la nav alvos barggo váj mij NSR:an miejnnip dárbaht almma nasjonála giellaadástusáv, javllá Bransfjell.

Gájkajda guosská

Nora Mariej la árggabiejuve dat mij merkaj juojddáv jus giella galggá bierggit sihke vuorrasij ja nuoraj gaskan.

– Jus állu riektá de la nav álkke jut máná galggi bessat gullat sámegielav ja sámástit sijdan, skávlán ja gá iehtjádijt iejuviji bájkálasj sebrudagán. Mij politihkkára ep máhte sijddagiellav mierredit, valla máhttep gáhttit jut máná oadtju sajijt sáme mánásgárdijn, ja máhttep barggat váj máná oadtju sajijt sáme mánásgárdijn, ja váj skávlájn oahppofálaldahka bárrán, javllá Nora Marie.

– Luodjomláhkáj hæhttup álu rahtjat daj fálaldagáj ávdás masi miján ja mijá mánájn la riektá. Dán ja ietjá siváj diehti lip mij NSR:an guhkijt barggam sáme giellaoahtse ávdás, mav giellanammadus aj dálá la doarjjum, javllá Bransfjell.

Giellabarggo la prosjækta mij manná moadda buolva ávdásguovlluj, ja sihke nuora ja vuoras ulmutja hæhttuji berustahtjáj. Mikkel Eskil ja Nora Marie mielas la ájnas buorre gielalasj aktijvuodajn állessjattugij ja vuorrasij jus mánájn galggá viesso giella.

– Divtasvuonan li miján buorre vásádusá giellatjehppe-vir-gij ja prosjevtas Rádnastallam mánásgárdijn ja vuodoskávlá oahppij, gánná lasse giellaressursa ja ienep állessjattuga lággnjiji álles gielladilev. Dát bádjij sadjásis NSR:a ájgen Sámedikken, ja dákkir prosjevtajs sihtap ienebut boahhte ájggudagá. Goarssá lav gá NSR Sálto sámesiebre baktu li jádedam Rádnastallam prosjevtav, mij la sámegielak famil-jajda giellaarena. Dájna ájggop joarkket, javllá Mikkel Eskil Mikkelsen.

– Ihkap dárojuhttem mijá álmugav tjuoldij, valla állu visse lav aktan galggap ietjama gielajt bisodit. Nav álov vájmo giellav iehttsep, láhpat Mikkelsen.

Hjerte- språket

– Til høsten kjører vi i gang et pitesamisk språkkurs. Pitesamisk er blitt sett på som et "glemt" språk på norsk side, men pitesamene skal vite at vi ikke har glemt dem, sier Mikkel Eskil Mikkelsen som er leder for NSR-foreninga Sálto Sámesiebrre og toppkandidat for NSR i Vesthavet valgkrets.

Mikkel Eskil (28) kommer fra Drag i Tysfjord og hører til den første generasjonen barn som vokste opp med lulesamisk som førstespråk i barnehage og skole. Han har gjennom sine foreldre erfart hvor hard kampen for språket kan være, og han ser at ingen temaer i det samiske samfunnet får frem følelser og engasjement på samme måte som samiske språk.

– Alle har et forhold til hjertespråket, enten vi er fratatt det eller kjemper for å få bruke det. Jeg tror det i tillegg blir ekstra sårt når vi føler på hvor kritisk språksituasjonen er, og når vår felles språkkamp møter hindre. Det gjelder egentlig alle språkene, men spesielt de mindre. Det er ut i fra et slikt perspektiv mitt engasjement kommer, sier Mikkelsen, som er 1.-kandidat i Vesthavet valgkrets.

Språkreform

Noe av det første Aili Keskitalo gjorde som president i 2013 var å komme til enighet med regjeringen om nedsettingen av et offentlig språkutvalg. Neste sametingsperiode vil handle om å sette i verk flere av de forslagene som utvalget kom med i utredningen Vaajmoegiele/Hjertespråket.

Nora Marie Bransfjell (62) har et helt yrkesliv bak seg med sørsamisk språkarbeid, og som lærer kjenner hun til utfordringene i samiskopplæringen. Når hun nå har inntatt førsteplassen på NSRs liste i sørsameområdet, så er det blant annet fordi hun ønsker å arbeide for sterkere fokus på sørsamisk.

– Språkutvalget har pekt på mange utfordringer som må løses parallelt. Det handler om å legge til rette for levende samiske språk, og da er det snakk om alt fra organisering av ansvar, til hvilke rettigheter jeg og du skal ha. Det er en så stor oppgave at vi i NSR mener det trengs en skikkelig nasjonal språkreform, sier Bransfjell.

Handler om alle

For Nora Marie er det de nære tingene som betyr noe for at språket skal overleve både for eldre og yngre.

– Det er egentlig så enkelt som at barn må få høre og bruke samisk hjemme, i barnehagen, på skolen og i møte med andre i lokalsamfunnet. Vi politikere kan ikke vedta hjemmespråk, men vi kan sørge for at barna får plass i samiske barnehager, og vi kan arbeide for bedre opplæringstilbud i skolene, sier Nora Marie.

– Dessverre må vi ofte kjempe for tilbudene vi og våre barn har rett til og krav på. Blant annet derfor har vi i NSR lenge gått inn for et samisk språkombud, noe som vi også har fått støtte på fra språkutvalget, forteller Bransfjell.

Språkarbeidet er et stort prosjekt som går over mange generasjoner, der både unge og eldre må kunne bli interessert i og engasjeres. Mikkel Eskil og Nora Marie mener begge at det er viktig med god språklig kontakt med voksne og eldre for at barna skal få et levende språk.

– I Tysfjord har vi god erfaring med giellatjehppe-stillinger og prosjektet Rádnastallam i barnehagene og blant elever i grunnskolen, der ekstra språkressurser og høyere voksentetthet løfter hele språksituasjonen. Dette kom på plass under NSR på Sametinget, og slike prosjekt vil vi ha flere av i neste periode. Jeg er stolt over at NSR gjennom Sálto sámesiebrre har drevet prosjektet Rádnastallam, som er en språkarena for samiskspråklige familier. Det vil vi fortsette med videre også, sier Mikkel Eskil Mikkelsen.

– Fornorskningen bidro kanskje til en splittelse i folket vårt, men jeg er helt sikker på at vi sammen kommer til å sørge for at språkene overlever. Så stor er kjærligheten til hjertespråket, avslutter Mikkelsen.

DUOHTAVUOHTA JA SÅBADIBME

Sannhet og forsoning

Ienemus sámijn li subttasa gáktu assimilerimpolitihkka la sijá iellemijda vájkkudam. Dájt subttasijt galggap gullat gå viymak duohtavuohta- ja såbadimkommisjávnnáv oadtjop. Dárojduhttema vájkkudusá juohkka sajen gávnnu, ja vájku sierraláhkáj tjielggasit vuojnnu, dáppe gánná giella la gáhtum, de álles álmuk assimilerimpolitihkka noade vuolen gierddin.

Henrik Olsen la Gájuvonas Nuorta-Råmsås. Ietjas vásádusáj diehti, mátti jagi rahtjamij sámegiella ja kultuvra ávdás sijdasuohkanin, diehtá Henrik Olsen sámavuodav la vejulasj ruopptot válddet, valla dat gájbbe máhtov ja buorre-mielakvuodav.

– Edna la báhtsám subttasadahtá gáktu dárojduhttem lij ja ájn vájkkut sihke mijájt ja kvenájt. Jus galggap álles Sámev lággjit, de hæhttu ienepláhkosebrudahka dádjadit ja dáhkkit idit assimilerimpolitihkka duodaj gávnnu. De hæhttu guoradallat mij ájtu dáhpáduváj daj badjelasj 100 jagi stáhta assimilerim vibáj, ja gáktu vil uddnik ádå hámi viessu. Dánna la ham sáhka mijá aktisasj histávra birra, javllá Henrik Olsen.

Olsen, guhti iesj la akta sijás gut la gielav massám dárojduhttema diehti, oattjoj ávdásvástádusáv dárojduhttemássij ávdás sámédiggeráden 2016:n ja jáhtu biejaj dav mij dálla sjattaj mærrádussan Stuorradikken jut duohtavuohtakommisjávnnáv oadtjop. Gå dálla ádásit válgajda ájgggu Gáisi válggabijran de la kommisjávnná bargo tjuovvolibme akta sivás.

– Dálla álgon la ájnas jut kommisjávnná mandáhtta sjaddá nuoges vijdes, ja jut Sámedigge bæssá tjielggasit bargov vájkkudit. Hæhttu bærrággæhttjat váj álles sámé sebrudahka gullu. Merrasámij subttasij rájes dajs máttijs unnep bájkis Sámev miehtáj, gitta subttasijda lulesámij gudi hæhkkat gálmá stáhtarájás æráduvvin, galggi subttastuvvat.

Jus navti galggá sjaddat de hæhttu Sámedigge álgo rájes juo sæbrat, javllá Henrik Olsen kommisjávnná bargo vijddudagá gáktu.

Ájnas sámé nuorajda

Aj NSR:a nuorajnammadus (NSR-N) li berustahttjám duohtavuohta- ja såbadimkommisjávnná ásadimes. Ánna-Katri Helanderij NSR-N:an la ájnas 2017 árkkabiejvverasismav dádjadit dárojduhttema vájkkudussan. NSR-N javllin njuolgga dárojduhttem vil uddnik gávnnu gå ietjasa vuojnov ávdedin guláskuddamin Stuorradikken.

– Sávvap kommisjávnná galggá nuorra sámijda viehken buorijn mielajn boahteájge sisi lávkket. Valla de hæhttu kommisjávnná sjaddat prosæssan masi álles stuorsebrudahka sæbrá. Manjela hæhttu máhtto mij kommisjávnná bargo baktu ávdán boahte oadtjot ienep sajev oahppop-lánajn ja skávlán ábbáhttat, javllá Helander.

– Mijá duogen la jut udnásj nuora ja boahte buolva mijá histávra birra oahppi. Mij gudi lip nuora dárbaht ietjama histávra dábdát, váj bessap liehket jaska ietjama identitehtan. Duodden galggi ietjána ienebuv oahppat mijá birra kommisjávnná bargo diehti. Mijá aktisasj histávra galggá bihkusij boahtet. Gå dasi állip de galgalittajma aktan váttstáhtit ávdáljguovlluj, láhpat nuorajpolitihkkár.

De fleste samer har historier om hvordan assimileringspolitikken har påvirket deres liv. Disse historiene er det som skal høres når vi endelig får en sannhets- og forsoningskommisjon. Konsekvensene av fornorskningen finnes over alt, og selv om de er spesielt tydelige i områder der språket er borte, så var assimileringspolitikken noe hele folket gjennomgikk.

Henrik Olsen er fra Kåfjord i Nord-Troms. Fra egen erfaring, etter årevis med arbeid for samisk språk og kultur i hjemkommunen, vet Henrik Olsen at det er mulig å ta tilbake det samiske, men at det krever kunnskap og velvilje.

– Det er mye som ikke er fortalt om hvordan fornorskningen foregikk og fremdeles påvirker både oss og kvenene. For at vi skal kunne løfte hele Sápmi, må majoritetssamfunnet forstå og anerkjenne assimileringspolitikken. Da trenger vi å undersøke hva som faktisk skjedde i de over 100 årene den statsstyrte assimileringen foregikk, og hvordan denne lever videre i nye former i dag. Det handler tross alt om vår felles historie, sier Henrik Olsen.

Olsen, som selv er en av de som er blitt fratatt språket på grunn av fornorskningen, fikk ansvar for fornorskningsspørsmål som sametingsråd i 2016 og rullet i gang ballen som nå har endt opp med et vedtak i Stortinget om at vi får en sannhetskommisjon. Når han nå stiller til gjenvalg i Gáisi valgkrets er det blant annet fordi han ønsker å følge opp kommisjonens arbeid.

– Nå først er det viktig at kommisjonens mandat blir vidt nok, og at Sametinget får tydelig innvirkning på arbeidet. Vi må passe på at hele det samiske samfunnet blir hørt. Alt fra historien til sjøsamene i de små bygdene rundt om i Sápmi, til historier fra østsamene som plutselig ble skilt av tre statsgrenser, må fortelles. For at dette skal skje må

Sametinget være med fra starten av, sier Henrik Olsen om omfanget av kommisjonens arbeid.

Viktig for samisk for ungdom

Også NSRs ungdomsutvalg (NSR-U) har engasjert seg aktivt for å få opprettet en sannhets- og forsoningskommisjon. Anna-Katri Helander i NSR-U er opptatt av at vi må se også hverdagsrasisme i 2017 i lys av fornorskningen. NSR-U slo rett og slett fast at fornorskningen enda foregår når de uttalte seg i en høring på Stortinget.

– Vårt håp er at en kommisjon skal gjøre fremtiden lysere for unge samer. Men da må kommisjonen bli en prosess som hele storsamfunnet tar del i. I ettertid må kunnskapen som kommer frem gjennom kommisjonen få større plass i læreplaner og skolen generelt, sier Helander.

– Vi må sørge for at dagens ungdom og de som kommer etter lærer mer om vår historie. Vi som er unge trenger å kjenne vår egen historie, slik at vi kan være trygge på vår identitet. I tillegg må kommisjonen føre til at andre lærer mer om oss. Det handler om at vår felles historie blir kjent. Når den er det kan vi gå videre sammen, avslutter ungdomspolitikeren.

Saemieh daarpesjieh aktem healsoefaalenassem åadtjodh jijtsh gielesne jïh man daajroe saemien kultuvrelle tsiehkïej jïh histovrijen bïjre. Hævvi lea numhtie sïejhmehealsoedïenesjen sisnjelen, men joekoen sjïerehealsoedïenesjen sisnjelen dle vâåjnoe goh daate lea daerpies.

– Mijjen leah jïenebh sjïere aamhtesh saemien siebriedahkesne mah vuesehtieh daerpies saemien healsoefaalenassem nænnoestehtedh jïh ij dam vâålese bigkedh, guktie Finnmaarihkeskiemtjiegætïe dorje juktie beetnegh spååredh. Akte nâake dahkoe jïh akte ällesth dïedtesliejhteme gosse Healsoe Finnmaarihke næn-noste saemien psykiske healsoevaar-jelimmiem vâålese bigkedh.

Dïhte meala dïedte Saemien Healsoepaarihken jïh SANKS:n åvteste (Saemien nasjovnaale maahtoedïenesje – psykiske healsoevaarjelimmie jïh geeruvevoete) byöroe Healsoe Finnmaarihkeste lutnjesovvedh Healsoe Noerhtese dan åvteste dej akte nasjovnaale dïedte, jïh dan åvteste

Healsoe Finnmaarihke aktem faatoes goerkesem daan dïedten åvteste vuesehte. Ihke tïjje lea båateme dælie aktem jïjtse saemien healsoegïehte-limmiem tseegkedh, aaj NSR:n saemiedigkïedæhkie raerïesti min-ngemes stoerretjåanghkosne.

– Joekoen Divtasvuodna-aamhtesen jïh dan faatoes rieïriesvoeten gaavhtan åarjelsaemien dajvesne lea daerpies prioriteradïdh maahtoem lutnjedh psykiske healsoevaarjelimmien sisnjelen julev- jïh åarjelsaemien dajvesne. Mijjïeh tjoerebe dam prioriteradïdh muþpien saemie-digkieboelhken, viehkïne SANKS: faalenassem vijriedïdh jallh orre faalenassh evtïedïdh, Henrik Olsen jeahta.

Samer trenger å bli møtt med et helsetilbud på sitt eget språk og med innsikt i samiske kulturelle forhold og historie. Dette gjelder selvfølgelig innen allmenhelsetjenesten, men behovet viser seg spesielt innen spesialisthelsetjenesten.

– Vi har flere spesielle saker i det samiske samfunnet som viser behovet for en styrking av samiske helsetilbud og ikke en nedbygging, slik Finnmarkssykehuset gjør for å spare penger. Det er en skandale og total ansvarsfraskrivelse når samisk psykisk helsevern blir vedtatt nedbygget av Helse Finnmark, sier Henrik Olsen.

Han mener at ansvaret for Samisk Helsepark og SANKS (Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus) bør løstes fra Helse Finnmark til Helse Nord siden de har et nasjonalt ansvar, og siden Helse Finnmark viser manglende forståelse

for dette ansvaret. At tiden er inne for opprettelse av eget samisk helseforetak, ble også foreslått av NSRs sametingsgruppe under siste plenumssamling.

– Tysfjordsaken og den manglende beredskapen i sørsamisk område viser spesielt at det er nødvendig å prioritere å løfte kompetansen innen psykisk helsevern i lule- og sørsamisk område. Dette vil vi måtte prioritere å arbeide for i neste sametingsperiode, enten gjennom utvidelse av SANKS sitt tilbud, eller ved utvikling av nye tilbud, sier Henrik Olsen.

Niko Valkeapää ja Thomas Åhren leaba ealli ovdamearkan dasa ahte sámepolitihkka lea rájáheapme. Soai goappašagat searvaba sámedigge- vággaide NSR ovddas ja ii goabbá ge leat bajásšaddan norgga bealde Sámis, muhto baicce suoma ja ruota bealde. Valkeapää ja Åhren leaba duodaštussan ahte Sápmi ii bisán riikkarájiid bokte.

– Mii leat okta álbmot. Berre leat dat mii stivre daid mearrá-
dusaid maid mii váldit dál ja daid strategiijaid ja plánaid
maid mii bidjat boahtteáigái. NSR:s lea vuoddojurddan ahte
otná riikkarájiid eai galgga hehttet min barggu oktasas sámi
čovdosiid ovdii. Dát jurdda heive bures ovtasbargovuigñii
mii gullá Tráante 2017:i, dadjá Thomas Åhren.

Artista stádagulleašvuoda haga

Niko Valkeapää lea eanemus dovddus go son lea okta dain
hárvenaš sámi artisttain guhte lea vuotán Spellemann
-bálkkašumi, muhto sutnje ii leat sámepolitihkka gudege
láhkai amas. Son lea mánga jagi leamaš ráddelahttun sámi
organisašuvnnas Sámerádis, ja son lea hárjánan bargat
áššiiguin mat gusket buot sápmelaččaide. Dál lea gearggus
ávkkástallat iežas gelbbolašvuoda norgga bealde Sáme-
dikkis.

– Mii fertet álo oheat oktasas čovdosiid. Buorre ovdamearka
dasa lea Sámi Giellagáldu, mii fuolaha ahte gielat ovdánit
seamma guvlu. Oalle álkit sáhtáseimmet mii maiddá dahkat
ovdamearkka dihte oktasas sámi oahppoplánaid. Lea dušši
buvttadit golbma iešgudetlágan davvisámegielat skuvlagirjji
go sáhtásii leat doarvái dušše ovttain, dadjá Niko Valkeapää.

Valkeapää lea oahppan oahpaheaddji ja lea bargan 18 jagi
oahpaheaddjin Sámi joatkkaskuvla ja boazodoalloskuvllas.
Son namuha oahpahusa dakkár suorgin mas lea stuorra
potensiála ovtasbargui.

– Rádjáskuvlaovttasbarggut, nu mo Sirpmás lea, leat hui
buorit ovdamearkkat mo mii berret ovtasbargat rádja-
guovlluin. Mun áiggun aktiivvalaččat bargat vai oahppit geat
ásset rádjaguovlluin galget beassat vázzit skuvlla ovtas gos
dat lea lunddolaš, muitala Valkeapää.

Oktasaš Sámediggi

NSR bargá dan ovdii vai ásaheavvuo oktasas Sámediggi, ja
háliida boahte áigodagas bidjat johtui strategalaš doaimma
mii dán galgá ráhkkanahhtit. Muhto dál jo sáhtá dahkat
álkis mearrádusaid ovtastahttin dihte Sámedikkiid.

– Mii sáhttit ovdamearkka dihte álgit dainna ahte mearri-
dat oktasas beaivvi sámediggeválggaide. Mun jáhkán dat
dagahivčče buori oktasas sámi almmolašvuhtii jus dehálaš
digaštallamat Sámis heivehuvvošit dáhpuhuvvat seamma
áiggi, dadjá Thomas Åhren.

Sámi kulturfoanda

Kulturbargin lea Niko Valkeapää buorre ovdamearka das mo
sámi dáiddarat ja kulturbargit dál jo barget riikarájiid ber-
oškeahhtá. Son oaivvilda ahte lea lunddolaš smiehttat ásahtit
oktasas doarjjaortnegiid sámi kultuvrii.

– Min válgaprogrammas mii oaivvildat ahte stuorát oassi
rudas mii gullá sámi dáidagii ja kultuvrii galgá čohkkejuvvot
oktasas sámi kulturfondii. Mis leat jo oktasas geahččit ja
ulbmiljoavku, ja mii oaivvildat ahte lea lunddolaš smiehttat
kulturgoarjaga rájiid haga, dadjá Niko Valkeapää guhte
oaivvilda ahte berre leat álki čadahit sámi ovtasbarggu
kultursuorggis beroškeahhtá stádarájiin.

Sápmi lea jo hábmejuvvon beroškeahhtá stádarájiin, fierpmá
-dahkan mas sogat ja sosiála gaskavuodát mannet ruossut
doarrás. Ávvujagis 2017:s lea áigi hukset viidasat min oktasas
nieguid oktasas čovdosiidda, ja danne searvá NSR válggaide
márggáin plánain oktasas Sápmái.

SÁPMI II ČUOVO RIIKKARÁJÁID

Sápmi følger ikke landegrensene

Niko Valkeapää og Thomas Åhren er levende eksempler på at det samepolitiske arbeidet er grenseløst. De stiller begge to til sametingsvalg for NSR og har det til felles at de er vokst opp utenfor norsk side av Sápmi, henholdsvis finsk og svensk side. Valkeapää og Åhren beviser at Sápmi ikke stopper ved landegrensene.

– Vi er ett folk. Det bør være styrende for de valgene vi gjør i dag og de strategiene og planene vi legger for fremtiden. I NSR er det en grunntanke at dagens landegrenser ikke skal legge hindringer for vårt arbeid for felles samiske løsninger. Denne tanken passer godt inn i samarbeidsånden knyttet til Tråante 2017, sier Thomas Åhren.

Den ”statsløse” artisten

Niko Valkeapää er mest kjent som en av de få samiske artistene som har vunnet en Spellemannspris, men han er på ingen måter ukjent med samepolitisk arbeid. Som mangeårig rådsmedlem i den allsamiske organisasjonen Samerådet, har han god erfaring med å arbeide med spørsmål som angår alle samer. Nå er han klar for å bruke kompetansen sin i Sametinget på norsk side.

– Vi må alltid se etter de felles løsningene. Et godt eksempel i dag er Sámi Giellagáldu som sørger for at språkene utvikler seg i samme retning. Med relativt enkle grep ville vi også kunne få til for eksempel felles samiske læreplaner. Det er tulle å produsere tre sett nordsamiske skolebøker når ett bør holde, sier Niko Valkeapää.

Valkeapää er utdannet lærer og har arbeidet 18 år som lærer på Samisk videregående skole og reindriftsskole. Han trekker frem utdanning som et område hvor det er stort potensiale for samarbeid.

– Grenseskolesamarbeid som det i Sirbmá er svært gode eksempler på hvordan vi bør samarbeide i grenseområdet. Jeg vil arbeide aktivt for at elever som bor i grenseområder skal få gå på skole sammen der det er geografisk naturlig, forteller Valkeapää.

Felles Sameting

NSR jobber for opprettelsen av et felles Sameting, og ønsker i neste periode å sette i gang det strategiske arbeidet som skal forberede dette. Men allerede kan man gjøre enkle vedtak for å samkjøre Sametingene.

– Vi kan for eksempel starte med å vedta en felles dag for sametingsvalgene. Jeg tror det kunne vært et svært positivt bidrag til en felles samisk offentlighet om de viktige diskusjonene i Sápmi hadde blitt samkjørte tidsmessig, sier Thomas Åhren.

Samisk kulturfond

Som kulturpersonlighet er Niko Valkeapää et godt eksempel på at samiske kunstnere og kulturaktører allerede opererer uavhengig av landegrensene. Han mener det vil være naturlig å tenke på felles støtteordninger til samisk kultur.

– I valgprogrammet vårt går vi inn for at mer av midlene til samisk kunst og kultur samles til et felles samisk kulturfond. Vi har allerede felles publikum og målgruppe, og vi mener det er naturlig å tenke kulturstøtte grenseløst, sier Niko Valkeapää som mener et samisk samarbeid over statsgrensene lett bør la seg gjennomføre på kulturfeltet.

Sápmi er allerede bygget opp uten tanke på grenser, i et nettverk der slekter og sosiale relasjoner går på kryss og tvers. I jubileumsåret 2017 er det på tide å bygge videre på våre felles drømmer om felles løsninger, og derfor stiller NSR til valg med mange planer for et felles Sápmi.

DUOPMOSTUOLUT SÁHTTET LÁIDET NAŠUNÁLA SÁME- POLITIHKA RIVTTES GUVLUI

**Sámi vuoittut leat boah tán iešgudetge gaskao-
miid bokte. Áltá-stuimmit ovddastit jorggiheami
norgga sámeapolitihkas. Akšuvnnat Geadgeváris,
stádaminstara kantuvrra okkupašuvdna ja neal-
gudanakšuvdna Stuorradikki olggobealde ledje
dehálaš gaskaoapmin ovddidit sámi beroštumiid.**

– Mii fertet giitit akšunisttaid. Sii gákkastedje uvssa rabas
našunála politihkkii. Akšunisttat rahpe politihkalaš arena
ja bidje vuodu dan politihkalaš gižžui mii bodi akšuvnnaid
manjá. Boadusin das lei ahte sámi kultuvra suddjejuvvui
vuoddolága bokte, sámeláhka mearriduvvui ja min álbmot-
válljejuvnon orgána, Sámediggi, ásaheavvui, dadjá NSR
nubbievttohas Ávjojárís, Áilen Nigá Máhtte.

Maiddá riikkaidgaskasaččat leat sápmelaččat leamaš ja leat
ain láidesteaddjin internašunála eamiálbmotpolitihkas.
Sápmelaččat leat aktiivvalaččat searvan hábmiet ILO-kon-
venšuvnna nr. 169 eamiálbmot vuoigatvuodaid birra 1989:s
ja ON julggaštusa eamiálbmotvuoigatvuodaid birra 2007:s,
ja ovdal eamiálbmogiid máilmmikonferánssa ledje sápmela-
laččat guovddázis ráhkkanettiin.

– NSR:s lea jáhkku ahte lea buoremus čoadvit áššiid politi-
hkaččat ja bargá dan ovdii, muhto go min kultuvra, min
gíelat ja min ealáhusat leat áitojuvnon, de eat sáhte ballat
váldimis atnui rievttálaš gaskaoumiid. Sáhtta leat dárbu
geavahit sihke našunála duopmostuoluid ja internašunála
váiddaorgánaid, dadjá NSR-veterána.

Boazodoalli ja advokáhta

Nils Mikkelsen Utsi lea odda oahpis NSR:s ja lea Davvi
válgabiirre nubbievttohas NSR-listtus. Son lea boazodoalli
ja advokáhta, rievtti mielde hástaleaddji leat sihke ja, muhto
dán áiggi boazodolliide lea šaddan duohta áššáigullevaš
gealbu hálldašit juridihka.

Utsi čujuha buot daid ollu sápmelaččaide geat leat mannan
duopmostuoluide čuoččuhit iežaset rievtti kulturdoaimma-
heapmái, ja ahte manja dán áššiin leat leamaš dehálaš
vuoittut norgga riektivuogádagas.

– Alimus riekti miedai ahte báikkálaš álbmot Olmmaivákkis
Gáivuonas galget beassat hálldašit Čáhpui ieža, nu go sii álo
leat dahkan. Nubbi ovdamearka lea mo boazodoalu iešhea-
nalaš riektivuoddu dohkkehuvvui lága bokte. Vuosttaš
vuoittu manjá Álddesjávrris ášši 1968:s, deattuhii Selbu-ášši
2001 rájes ahte boazodoallorievttis lea iešheanalaš riekte-
vuoddu, beroškeahhtá lágas. Dát dohkkehuvvui manit áiggis
politihkalaččat boazodoallolága bokte 2007:s. Dá leat ovda-
mearkkat das mo rievttálaš čielggadusain maiddá sáhtta leat
politihkalaš mearkkašupmi, muitala Utsi.

Eiseválddiid davviguovllu vuoruhemiin lea duodaid šaddan
áigeguovdil sápmelaččaide loktet áššiid duopmostuoluide
sihkkarastin dihte beassat eallit iežaset kultuvrrain. NSR
lea mielas jodihit politihka mii dagaha ahte lassá loktet
áššiid duopmostuoluide njeidojuvvo, ja dainna lágiin láidet
našunála sámeapolitihka rivttes bálgá ala.

– Čuožžut okto go eiseválddiin váilo máhttu ja dáhttu áim-
mahuššat sámi kultuvrra, lea lossa noaddi. NSR áigu nannet
aktevrraid geat veahkehit sámi vuoigatvuodaguddiid. Sápmelaččat
geat guddet noadi gádjun dihte iežaset kultuvrra, eai dušše
raža iežaset dihte, muhto sámi searvevuoda dihte. Sii eai
galgga dárbbasit čuožžut okto, dadjá advokáhta, ja dál
maiddá politihkkár, Utsi.

Domstolene kan få nasjonal samepolitikk på riktig spor

De samiske seirene har kommet gjennom bruk av ulike virkemidler. Alta-kampen representerer et vendepunkt i norsk samepolitikk. Aksjonene i Stilla, okkupasjonen av statsministerens kontor og sultestreiken foran Stortinget var viktige virkemidler for å fremme de samiske interessene.

– Vi har alt å takke aksjonistene for. Det ble som en brekkstang inn i den nasjonale politikken. Aksjonistene åpnet den politiske arenaen og la grunnlaget for den etterfølgende politiske kampen. Det resulterte i grunnlovsværn av samisk kultur, vedtakelse av sameloven og opprettelse av vårt folkevalgte organ, Sametinget, sier NSRs andrekandidat i Ávjovárri, Mathis Nilsen Eira.

Også internasjonalt har samene vært og er fremdeles pådrivere i internasjonal urfolkspolitikk. Samene har deltatt aktivt under utarbeidelsen av ILO-konvensjon nr. 169 om urfolks rettigheter fra 1989 og FNs erklæring om urfolks rettigheter fra 2007, og foran FNs verdenskonferanse for urfolk var samene helt sentrale i forberedelsene.

– NSR tror på og arbeider for de politiske løsningene, men når vår kultur, våre språk og våre næringer er under press, kan vi ikke være redd for å ta i bruk rettslige virkemidler. Både nasjonale domstoler og internasjonale klagemekanismer er aktuelle å bruke, sier NSR-veteranen.

Reincier og advokat

Nils Mikkelsen Utsi er et nytt bekjentskap i NSR og er andrekandidat på NSR-lista i Nordre valgkrets. Han er reincier og advokat, i grunnen en utfordrende kombinasjon, men for dagens reinciere er det å beherske juss blitt en høyst relevant kompetanse.

Utsi viser til de mange samene som har gått til domstolene

for å hevde sin rett til kulturutøvelse, og at flere av disse sakene har vært viktige gjennombrudd i norsk rett.

– Lokalbefolkningen i Manndalen i Kåfjord fikk medhold i Høyesterett for sitt krav om å forvalte Svartskogen selv, slik de alltid hadde gjort. Et annet eksempel er hvordan reindriftens selvstendige rettsgrunnlag ble anerkjent i lov. Etter et første gjennombrudd i Altevannsaken i 1968, slo Høyesterett i Selbusaken fra 2001 klart fast at reindriftsretten hviler på et selvstendig rettsgrunnlag, uavhengig av lov. Dette ble senere anerkjent politisk gjennom reindriftsloven fra 2007. Dette er eksempler på at rettslige avklaringer også kan få politisk betydning, forteller Utsi.

Med myndighetenes nordområdesatsing har det blitt høyaktuelt for samer å ta saker inn for domstolene for å sikre sin rett til å utøve egen kultur. NSR er åpne for å føre en politikk som gjør at terskelen for å ta saker inn for domstolene blir lavere, og på den måten få nasjonal samepolitikk på riktig spor.

– Å stå alene når myndighetene mangler kunnskap og vilje til å ivareta den samiske kulturen er en stor belastning. NSR vil styrke aktører som bistår samiske rettighetshavere. Samer som tar belastningen for å redde egen kultur, kjemper ikke bare for seg selv, men også for det samiske fellesskapet. De skal slippe å stå alene, sier advokat og nå også politiker, Utsi.

Returadresse:

NSR, Pb. 173, 9521 Guovdageaidnu

searválagaid
siemesvuekie
siebrrevuohta
samisksamhold